

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ECZANE MÜZELERİ VE SERGİLEME
YÖNTEMİ ÖNERİLERİ

AYLİN TARGAN

2501110808

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. AHMET GÜLEÇ

İSTANBUL – 2019



T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AYLİN TARGAN Numarası : 2501110808
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : MÜZE YÖNETİMİ Danışmanı : DOÇ.DR. AHMET GÜLEÇ
Tez Savunma Tarihi : 02.08.2019 Saati : 10:30
Tez Başlığı : "ECZANE MÜZELERİ VE SERGİLEME YÖNTEMİ ÖNERİLERİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / GYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR ŞEBNEM ARIKBOĞA		KABUL
2-DOÇ.DR. MUTLU ERBAY		Kabul
3- DOÇ.DR. AHMET GÜLEÇ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. AYSEL AZİZ		
2-PROF.DR. SEHBAN KARTAL		

ÖZ

ECZANE MÜZELERİ VE SERGİLEME YÖNTEMİ ÖNERİLERİ

AYLİN TARGAN

“Eczane Müzeleri ve Sergileme Yöntemi Önerileri” konulu tezimde, Türkiye’deki, Eczacılık Tarihi Müzeleri araştırılmış, bir meslek tarihini anlamada, müzelerin ne kadar önemli olduğu fark edilmiştir. Müzeler sayesinde, geçmişimizi iyi tanıyıp, geleceğimize yön vermemiz sağlanmaktadır.

Tezin birinci bölümünde; eczacılık tarihi üzerine araştırmalar ve eczane müzeleri üzerine genel bilgilendirme yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde; eczacılık ile ilgili yapılan eserlere yer verilmiştir. Eczane Müzelerinin tanıtımları yapılmış, durum tespitleri yapılmıştır.

Tezin son bölümünde; eczane müzeleri sergileme ve sunum teknikleri bakımından ele alınmış olup; eczane müzelerinin daha tanınır olması için önerilerde bulunulmuştur.

Özellikle Heidelberg Eczane Müzesi ve Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi’nde eczacılık tarihinin; müzelerde sergileme yapılırken nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

Doğru sergileme ve sunum teknikleri açısından öneriler getirilip, mevcut sergileme üzerinden kritikleri yapılmaktadır. Bunların yanı sıra değerli koleksiyonların müze ve depo ortamında nem, sıcaklık ve ışık kontrolünün üzerinde durulmuş, eserleri sergilerken aynı zamanda korumanın önemi anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eczacılık, Müzecilik, Sergileme, Sunum, Konservasyon

ABSTRACT

PHARMACY MUSEUMS AND EXHIBITION SUGGESTIONS

AYLİN TARGAN

Pharmacy Museum and Exhibition Method Recommendations" on my thesis, in Turkey, Pharmacy researched history museums, to understand the profession, it has been recognized as a museum of how important it is. Thanks to museums, we are well informed about our past and give direction to our future.

In the first part of the thesis; research on pharmacy history and general information about pharmacy museums.

In the second part of the thesis; works related to pharmacy. Pharmacy Museums were introduced and due diligence was made.

In the last part of the thesis; pharmacy museums are discussed in terms of exhibition and presentation techniques; recommendations were made to make pharmacy museums more recognizable.

Especially in Heidelberg Museum Pharmacy department of and Yeditepe University Pharmacy Museum; how it is reflected when exhibiting in museums.

Suggestions are made in terms of correct exhibition and presentation techniques and critiques are made on the current exhibition. In addition to this, the importance of preservation while exhibiting the works is emphasized on humidity, temperature and light control of valuable collections in museum and warehouse environment.

Keywords: Pharmacy, Museology, Exhibition, Presentation, Conservation

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanmasında değerli katkılarından dolayı, başta danışman hocam Doç. Ahmet GÜLEÇ'e, müzecilik araştırmaları konusunda destek sunan Prof.Dr. Fethiye ERBAY'a, sergileme ve sunum tekniklerinde yol gösteren Doç.Dr. Mutlu ERBAY'a, Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi'nde fotoğraf çekimi yapmama izin veren Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Hülya AYGÜN'e, eczacılık tarihini anlamamı sağlayan, bu alanda yaptığı çalışmalar ile tezime yön vermemi sağlayan; Prof.Dr. Afife MAT hocamıza ve eğitim hayatımda beni hep destekleyen, bu konuyu seçmeme vesile olan canım annem Reyhan TARGAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aylin TARGAN

İSTANBUL, 2019

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
RESİMLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS OLARAK ECZACILIK

1.1. Eczacılık Tarihi.....	3
1.1.1. Eskiçağ'da Eczacılık.....	3
1.1.1.1. Mezopotamya Medeniyeti'nde Eczacılık.....	4
1.1.1.2. Mısır Medeniyeti'nde Eczacılık.....	5
1.1.1.3. Yunan ve Roma Medeniyeti'nde Eczacılık.....	7
1.1.2. Avrupa'da Eczacılık.....	8
1.1.3. Türkler'de Eczacılık.....	9
1.2. Eczacılık Tarihindeki, Semboller ve Sanata Yansıması.....	11
1.2.1. Eczacılık ve Karagöz.....	11
1.2.2. Eczacılık ve Karikatür.....	13
1.2.3. Eczacılık ve Ekslibris (Kitap Etiketi).....	17
1.2.4. Eczacılık ve Filateli.....	18
1.3. Eczacılık ve Semboller.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

ECZANE MÜZELERİNDE SERGİLEME VE SUNUM

2.1. Eczane Müzelerinde Sergileme.....	22
2.1.1. Ahşap Eserlerin Sergilenmesi.....	23
2.1.2. Cam Eserlerin Sergilenmesi.....	25
2.1.3. Metal Eserlerin Sergilenmesi.....	26
2.1.4. Kağıt Eserlerin Sergilenmesi.....	27
2.2. Müze Eserlerinde Hasarlar ve Koruma	28
2.2.1. Müzelerde Eserlerin Hasarlara Neden Olan Etmenler	28
2.2.1.1. Nem.....	38
2.2.1.2. Işık.....	34
2.2.1.3. Sıcaklık.....	36
2.2.1.4. Hava Kirliliği.....	37
2.2.2. Müzede Güvenlik.....	38
2.3. Müzelerde Bilgilendirme Düzeni.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ECZANE MÜZELERİ

3.1. Türkiye’deki Eczane Müzeleri.....	41
3.1.1. Üniversite Bünyesinde Açılan Eczane Müzeleri.....	41
3.1.1.1. Anadolu Üniversitesi Eczane Müzesi.....	42
3.1.1.2. Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi.....	44
3.1.1.3. Ege Üniversitesi Eczane Müzesi.....	46

3.1.1.4. İstanbul Üniversitesi Eczane Müzesi.....	50
3.1.1.5. Hacettepe Üniversitesi Eczane Müzesi.....	54
3.1.1.6. Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi.....	56
3.1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bünyesindeki Eczane Müzeleri	
3.1.2.1. İzmir Etnoğrafya Müze Eczanesi.....	57
3.1.3. Vakıf Müzeleri	
3.1.3.1. Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Müzesi.....	58
3.1.3.2. Rahmi Koç Müzesi Şifa Eczanesi.....	59
3.1.3.3. Rahmi Koç Müzesi Ali Rıza Eczanesi.....	60
3.1.4. Şahıs Müzeleri	
3.1.4.1. Yeni Moda Eczanesi.....	61
3.1.4.2.Eski Eczacılık Evi.....	63
3.1.5. İlaç Firmaları Tarafından Açılan Müzeler.....	64
3.1.5.1. Abdi İbrahim Eczane Müzesi.....	64
3.1.5.2. Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi.....	66
3.2. Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi Örneği'nin İncelenmesi.....	68
3.3. Alman Eczacılık Müzesi (Heidelberg) Örneğinin İncelenmesi.....	75
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	95

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1: Ebers Papirüsü

Resim 1.2: Karagöz ve Eczacılığı Betimleyen Karikatür Resmi

Resim 1.3: Karagöz Basın Eczanesi Karikatürüne ait bir fotoğraf

Resim 1.4: Cemal Nadir'in meşhur Amca Bey tiptemesi

Resim 1.5: Amcabey Karakteri'nin Karikatürü

Resim 1.6: Cemal Nadir'in Eczacı ve Hasta İlişisini Betimleyen Karikatürü

Resim 1.7: Cemal Nadir'in Eczacılık İle İlgili Karikatürü

Resim 1.8: Eczacılığı Anlatan Ekslibris

Resim 1.9: Eczacılık İle İlgili Pul Örnekleri

Resim 2.1: Zeminden Yükselen Nem Görseli

Resim2.2: İklimsel koşulların denetlenmediği bir müzede gün boyunca meydana gelebilecek ısı ve bağıl nem değişimleri

Resim 2.3: Tophane-i Amire Müzesi Merdivenlerinde Engelliler İçin Yapılan Tekerlekli Sandalye Aparatı

Resim 3.1: Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi- Sıhhat Eczanesi (Eskişehir)

Resim3.2: Sıhhat Eczanesi'nin ilâç hazırlama bankosu (Eskişehir)

Resim 3.3: Ankara Üniversitesi Müze Eczanesi

Resim 3.4: Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi

Resim 3.5: İzmir Şifa Eczanesi

Resim 3.6: İzmir Şifa Eczanesi

Resim 3.7: Ege Üniversitesi Şifa Eczanesi Müzesi

Resim 3.8: Ege Üniversitesi Şifa Eczanesi Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.9: İstanbul Üniversitesi- Eczacılık Tarihi Müzesi dolapları

Resim 3.10: İstanbul Üniversitesi'ndeki Müzedeki eczacılık malzemeleri

Resim 3.11 : İstanbul Üniversitesi'ndeki Müzedeki ecza kavanozları

Resim 3.12: Eski Türk Eczanesi Müzesi (Şehremini Merkez Eczanesi)

Resim 3.13: Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi İlaçlarının Düzeni

Resim 3.14: Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi Dolap Düzeni

Resim3.15: İzmir Etnografya Müzesi Müze Eczanesi

Resim3.16: Surp Pırgıç Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.17: Rahmi Koç Müzesi Şifa Eczanesi

Resim 3.18: Rahmi Koç Müzesi-Ali Rıza Eczanesi

Resim 3.19: Yeni Moda Eczanesi Sergileme Düzeni

Resim 3.20: Yeni Moda Eczanesi'nde Eczacılık Malzemelerinin Sunumu

Resim 3.21: Eskişehir Eski Eczacılık Evi

Resim 3.22: Abdi İbrahim İlâç Sanayi Eczacılık Müzesi

Resim 3.23: Abdi İbrahim İlâç Sanayi ilâç kavanozları

Resim 3.24: Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi

Resim 3.25: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi

Resim 3.26: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.27: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi, Eczacı Önlüğü

Resim 3.28: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.29: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.30 : Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Vitrinlerinin Sergileme Düzeni

Resim 3.31: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi İlaç Kutuları Sergileme Düzeni

Resim 3.32: Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi İlaç Şişeleri Koleksiyonu

Resim 3.33: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.34: Heidelberg Müzesinin Dış Cepheden Görünümü

Resim 3.35: Heidelberg Kalesi

Resim 3.36 : Heidelberg Müzesi Duvar Görüntüsü

Resim 3.37: Heidelberg Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.38: Heidelberg Müzesi Eczacılık Koleksiyonu Sıvı İlaçların Sergileme Düzeni

Resim 3.39: Heidelberg Müzesi Cam Eser Koleksiyonu Sergileme Düzeni

Resim 3.40: Heidelberg Müzesi Eczacılık Tarihi ile İlgili Objelerin Sergileme Düzeni

Resim 3.41: Heidelberg Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.42: Heidelberg Müzesi Dolapların Sergileme Düzeni

Resim 3.43: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.44: Heidelberg Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.45: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.46: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.47: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.48: Heidelberg Eczane Müzesi Cam Eserlerin Sergileme Düzeni

Resim 3.49: Heidelberg Eczane Müzesi Cam Eserlerin Sergileme Düzeni

Resim 3.50: Heidelberg Eczane Müzesi Porselen Eserlerin Sergileme Düzeni

Resim 3.51: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

Resim 3.52: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Organik ve İnorganik Malzemeler İçin Önerilen Aydınlık Düzeyleri

Tablo 2.2: Hava kirliliğinin müzelerde yaptığı tahribatların sonucu



KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz	: Bakınız
ICOM	: Uluslararası Müzeler Konseyi (International Council of Museums)
ICCROM	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
M.Ö.	: Milattan Önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

Müzeler, başka ülkeler ile olan diplomatik ilişkileri de güçlendirerek, ülkemizin dünyadaki; tanınırlığı ve kültürel saygınlığını artıran kurumların başında gelmektedir. Müzeler kültürümüzü, ülkemizi ve geçmiş teknolojimizi en iyi ve en kısa sürede tanıtmaya imkânını sağlamaktadır.

Eczane müzeleri ülkemizde, hacim olarak küçük ama etkisi büyük olan müzelerdir. Eczacılık tarihine ışık tutan bu müzeler, geçmiş ile gelecek arasında köprü görevini görmektedirler. Aynı zamanda bir mesleği anlattığı, içindeki nesnelerin tamamıyla mesleği yansıtmaları ve yaşatmaları açısından büyük bir öneme sahiptirler.

Eczane müzeleri ziyaretçilerini bilgilendirmeleri yanında, bilime hizmet etmekte olup, geçmişte yapılan uygulamaları anlayıp, gelecek kuşaklara aktarmada önemli rol oynamaktadır. Yapılan doğru sergileme ve sunumlar ile eczacılık tarihimizi müze koşullarında anlatarak; bilimsel olarak nelerin yapıldığı ve nasıl geliştiği konularında bilgiler, ziyaretçilere aktarılabilir.

Eserlerin bir eczane ortamı yaratılarak sergilenmesi, eczane müzeleri açısından doğru bir sergileme olacaktır. Aynı malzemeden yapılan nesnelerin, aynı rafta düzenlenmesi iyi bir bütünlük oluşturacaktır.

Eczane müzelerindeki nesnelerin dijital ortamda sergilenmesi ile daha çok kişiye ulaşma imkanı sağlanabilir. Eczane müzelerinde birer web sayfası oluşturularak müzenin, kuşbakışı görüntüsüne yer verilerek de mekânın detaylı tasviri yapılabilir. Nesnelerin tek tek fotoğraflanıp, yanlarında tanıtıcı dijital arşiv sunumlarının yapılması, ilgili ziyaretçilerin bilgi almasını sağlayacaktır.

Ayrıca, diğer müzelerde olduğu gibi, eczane müzelerinde de eğitim faaliyetleri düzenlenmeli, farklı yaş gruplarına eczacılık üzerine eğitimler verilip, bu konuda bilgi aktarımı yapılmalıdır.

Eczane müzelerinde bulunan eserler, genellikle gönüllü olarak bağışlama ile toplanmışlardır. Eczacılığa ait bu nesnelerin, koleksiyonerler tarafından müzeye bağışlanmaları, onların eserlerden kendileri adına vazgeçtiklerini, bunu eğitime ve kültüre adadıklarını göstermektedir. Bu eserlerin, çok iyi korunup, geleceğe aktarılması gerekmektedir.

Eserler müzelerde sergilenirken, öncelikle ortam koşullarından ve dış faktörlerden zarar görmeden korunması, daha sonra ise ziyaretçilere mesleği ve sergideki nesneyi anlatacak şekilde sunumunun yapılması sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, Eczane Müzeleri'ni seçilmesinin en önemli sebebi; eczacılığın çok eski ve köklü bir bilim dalı olmasına rağmen, fazlaca yaygın olmayan bu müzelerin, diğer müzeler kadar tanınabilirliğinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda, bir müzenin varlığının bilinmesinde, popüleritesinin artırılmasında sergileme ve sunumun payı çok büyük olduğu için eczane müzelerinde bulunan mevcut sergileme düzeninin ve koşullarının değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi konusunda öneriler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS OLARAK ECZACILIK

1.1. Eczacılık Tarihi

Eczacılığın kökenleri hakkında elimizde kesin bilgi bulunmamakla birlikte, tarihten önceki dönemlerde yaşamış olan topluluklardan kalan bazı kalıntılar ve özellikle zamanımızda yaşayan bir takım ilkel toplulukların yaşayış ve davranışlarından yararlanarak bazı sonuçlara varılabilmektedir. Ancak, bunların ne kadar doğru olduğunu saptama olanağı bulunmamaktadır. Bununla beraber hastalığın en az insanlık kadar eski olduğu, hatta bazı hayvan kemik fosillerindeki bulgulara göre, hastalıklar insandan önce dünyada bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle çok eski çağlarda da, Asur tabletleri, Mısır piramitlerinde insanların hastalıklar ile mücadelede bazı yöntemlerinin bulunduğu anlaşılmıştır. Bu dönemlerde de bazı şahısların diğerlerini iyi etmek için çabaladıkları, bir takım yollara başvurdukları, bu iyileştiricilerin de büyücüler veya rahipler olduğu düşünülmektedir. Hasta kişiyi iyileştirmek için sadece büyüden faydalanan bu büyücüler ve rahipler ilaç kullanmamışlardır. Bu nedenle bu ilkel dönemlerde ilaçlardan, dolayısı ile eczanelerden söz edilememiştir.¹

1.1.1. Eskiçağ'da Eczacılık

Eskiçağ, tarih öncesi (Kalkolitik Çağ, Demir Çağ, Bronz Çağı, Neolitik Çağ) dönemden Ortaçağ'ın başlangıcı olan Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölündüğü M.S. 395 yılına kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Bu dönem diğer alanlarda olduğu gibi eczacılık sanatının da uygar insanlığın beşiği olan yakın doğuda (Mezopotamya, Anadolu ve Mısır da) doğduğu kabul edilmektedir. Eski çağda ilaçların genellikle bitkisel kökenli droglardan* hazırlanması nedeniyle, bu dönemin

¹ Turhan, Baytop, "Türk Eczacılık Tarihi", İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3358, Eczacılık Fakültesi No:78, s.9.

büyücüleri yani eczacıları ihtiyaç duyulan ilaçları tanıma ve bunlardan basit yöntemlerle ilaç hazırlama yöntemlerini bilmekteydiler.²

1.1.1. 1. Mezopotamya Medeniyeti'nde Eczacılık

Mezopotamya'da hastalıklar hem can sıkıcı hemde akıl almaz bir olay olarak düşünülmüştür. Bu düşünceler doğrultusunda, hastalıklarla mücadele edilmiştir. Ancak, akla yatkın olmayan bir takım davranışlarda bulunulmuştur. Bu davranışlar sonucu, ortaya çıkan Mezopotamya eczacılığında bilim ile din ve büyücülük iç içe olmuştur. Eski Mezopotamya'da bilinen bitkisel ilaç ve bazı cerrahi yöntemler olmasına rağmen, hastalıkların nedenleri anlaşılamamış, daha çok günahların cezası olarak düşünülmüştür.³ Eski Mezopotamya Medeniyeti'nde insanların hastalıklarına yardımcı olan ve Barular, Asular, Asipular olarak adlandırılan üç rahip sınıfı bulunmaktaydı.

Barular : Gelecekte haber vericiler olarak tanımlanan bu sınıf hastalığın teşhisini karaciğer falı, zeytin falı gibi yöntemlerle, sonuçlarını ise yaşayacak, iyileşecek gibi kısa sözlerle bildirmişlerdir.

Asular : Rahipler ile aynı sınıftan sayılan bu sınıf bitki maden ve hayvan kaynaklı ilaçlarla tedavi uygulamışlardır.

Asipular : Üfürükçülük ve büyücülük yoluyla hastalığa sebep olan cinler; vücuttan kovarak, hastaları iyileştirmeye çalışmışlardır.⁴

Hitit Uygarlığında da, genellikle Mezopotamya Uygarlığı'ndaki eczacılık uygulamaları devam etmiştir. Genellikle sihir ve büyü, ilaçlar ile birlikte kullanılmıştır. Hititler, Mısır ve Mezopotamya ile yakın ilişkide olduklarından, ilaç amacıyla kullandıkları bazı bitkileri bu ülkelerden getirmişlerdir.⁵

² Turhan, Baytop, e.g.e., s:11.

*Drog : İlaç olarak hazırlanan karışımlar

³ Uncu, M. Ebru, "Eski Mezopotamya'da Tıp" History Studies, Volume 5 Issue 5, S.107.

⁴ Tekiner, H., "Kayseri Eczacılık Tarihi ve Ecdzacılık İşletmelerinin Kayseri Sosyal Yaşam ve Ekonomisine Katkıları Üzerine Bir Çalışma"

⁵ Eriş, A., "Dünden Bugüne Eczacılık", Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi, 12:4, Ankara, 2001

1.1.1.2. Mısır Medeniyeti'nde Eczacılık

Mısır Medeniyetine ait eczacılık bilgilerine, arkeolojik buluntulardan, mezarlarda bulunmuş eşyalardan, tıbbi papirüslerden ulaşılabilmektedir.⁶ Mısır'da adı bilinen ilk büyük hekim, Milattan önce (M.Ö.) 3000'li yılların sonlarında yaşayan İmhotep'tir. Firavun Zoser'in veziri olup aynı zamanda fizikçi, mimar ve astronomdur. Bazı büyük piramidlerin de mimarı olmuş ve daha sonra tanrılaştırılarak tıbbın tanrısı sayılmıştır. Mısır tıbbının diğer önemli kişisi de İris'tir. M.Ö.2500'lü yıllarda yaşamış olup; sarayın başhekimliğini yapmış; göz, mide ve bağırsak hastalıkları konusunda ün yapmıştır.⁷

Eski Mısır'a ait eczacılık bilgileri hakkında ışıktan tutan papirüsler; Kahun doğum ve veteriner papirüsü (M.Ö.1900 yılları), Edwin Smith cerrahi papirüsü (M.Ö. 1550 yılları), Ebers papirüsü (M.Ö. 1500 yılları), Berlin papirüsü (M.Ö. 1350- 1100 yılları), Londra papirüsüdür (M.Ö. 1350-1100 yılları).

Bugüne kadar Mısır tıbbı ile ilgili olarak yukarıda bahsedilenler de dahil olmak üzere, 8-10 adet papirüs üzerine yazılmış bilgiler ve kayıtlar bulunmuştur. Kahun, Gardiner, Smith ve Ebers Papirüsleri en önemlileri olup MÖ 1600 yıllarında Mısır'ın askeri ve siyasal açıdan en güçlü olduğu çağda yazılmışlardır. Bunlardan özellikle Ebers papirüsü oldukça detaylı tıp bilgileri içermektedir.⁸

Ebers Tıp Papirüsü, MÖ 1550 yıllarında yazıldığı bilinen, ve Mısır Teb'de bulunan bir papirüs yazmadır. Adını kendini 1873 yılında dünyaya duyuran Antik Mısır uzmanı George Maurice Ebers'ten almıştır. Profesör Ebers tarafından 1873 yılında Luxor'da satın alınmıştır.⁹ Ebers Papirüsü, antik Mısır'a ait tıp bilgileri içeren en eski ve en önemli yazmadan biridir. Teb kentinde bir mumyanın kucağında bulunmuştur, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde korunmaktadır.¹⁰

⁶ Eriş, Asil, "Dünden Bugüne Eczacılık", Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi, s:4.

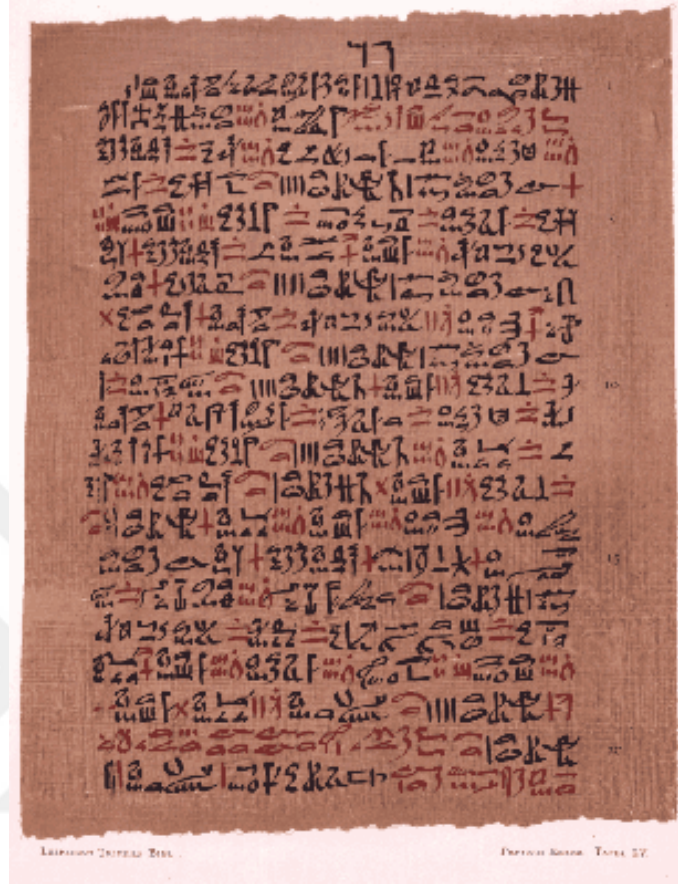
⁷ Ümit, Yöket, "Eski Çağda Eczacılık", Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 2003, cilt 12, sayı 2.

⁸ Ümit, Yöket, a.g.e.

⁹ Baytop, T., a.g.e. s:13.

¹⁰ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ebers>

Resim 1.1: Ebers Papirüsü



Kaynak : (çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/wiki/Ebers>, Erişim : 1 Ocak 2015.

Ebers Papirüsünün içeriği, eczacılık bilgileri yönünden çok önemlidir. 110 sayfa ve 2289 satır olan Ebers Papirüsü'nde 700 kadar bitkisel, hayvansal ve madensel drog ve reçete vardır. Reçetelerde en çok bahsedilen drogların içeriğinde acımarul, adasoğanı, ardıç meyvesi, banotu, çiğdem, hardal, hintyağı, incir, keten tohumu, nar kabuğu, safran, soğan, tarçın, üzüm yer almıştır.¹¹ Papirüste ilaçların hazırlanışları ve kullanım yöntemlerinden de bahsedilmiştir. Bu reçetelerde kullanılan ilaçlar genellikle basit olup, ara sıra kombine ilaçlara da rastlanılmıştır.¹²

Eski Mısırda doktorlar, hastalarını müshil ve kusturucularla tedavi etmeye çalışmışlardır. Papirüs üzerine yazılmış antik Mısır tıp yazılarında da, pratisyen doktorun kullanacağı reçete listelerinden oluşan çeşitli hastalıklar kabaca tarif

¹¹ Turhan, B., a.g.e.,

¹²Eriş, A, a.g.e.

edilmiştir. Mısırdaki ilaçla tedavide bitkiler, şap, öğütölmüş taşlar ve tuz gibi mineraller yanında hayvansal maddeler de kullanılmıştır. Bu yöntemler aslında modern tıbbın gelişimine kadar, Türklerinde dahil olduğu birçok uygarlıkta kullanılmaya devam etmiştir.¹³

1.1.1.3. Yunan ve Roma Medeniyetinde Eczacılık

Klasik Antik Yunan döneminde, tüm diğerk bilim dallarında olduğu gibi, tıp biliminde de sürekli bir gelişme olmuştur. Bu dönemde hastalıklar, doğaüstü bir olay olarak tanımlanmaktan çıkmış, bilimsel açıdan ele alınmaya başlamıştır.¹⁴ Antik Yunan Medeniyeti eczacılığı, mitolojik dönem ve bilimsel dönem olarak iki döneme ayrılmıştır.

Mitolojik dönemde, sağlık tanrısı olarak bilinen Asklepios adına kurulan ve Asklepion adı verilen tapınaklar aynı zamanda hastane olarak kullanılmıştır. Asklepionlarda çalışan din adamları hekimlik ve eczacılık yapmışlardır. İlk asklepionların kuruluş tarihi MÖ 14.yy dır. Asklepios'un kızı Hygea ve oğlu Telesphor sağlıkla ilgili diğerk tanrılardır. Günümüze kadar çeşitli büyüklüklerde 200 kadar asklepion belirlenmiştir. Bunların en bilinenleri; Titan, Rodos, İstanköy, Trika, Epidauros, Atina, İskenderiye ve Bergama Asklepionlarıdır. Bu asklepionlarda usta-çıracak yöntemi ile hekim ve eczacıların eğitimi de yapılmıştır. Asklepionlarda en çok uygulanan tedavi yöntemleri güneş ve su tedavileri ile masaj, diyet ve telkin tedavileridir. Bunların yanında ilaç tedavisi ve gerektiğinde cerrahi tedavi yöntemleri de uygulanmıştır. Asklepionlarda doğmak ve ölmek yasak olduğu için, ölümcül hastalığı olanlar yada doğumu yakın olan kadın hastalar buralara kabul edilmemişlerdir.¹⁵

Eczacılıkta bilimsel döneme girilmesinde, asklepionlarda yetişen, Hippokrates'in çok büyük katkısı olmuştur. MÖ. 5.yy'da hekimlik dinden ayrılmıştır. Hippokrates,

¹³Ronan, C. A. (2005), Bilim Tarihi-Dünya Kùltürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişimi, (çev: Ekmeleddin İhsanoğlu ve Feza Günergun), Ankara: TÜBİTAK.

¹⁴ Turhan, B., a.g.e.

¹⁵ Eriş, A., a.g.e.

İstanköy (Kos) adasında doğmuş, burada yaşamış ve Teselya'daki Larissa kasabasında ölmüş olan ünlü bir Yunan hekimidir. Hekimliğin babası olarak kabul edilir. Hippokrates'in eserlerinde bulunan drogların miktarı 400 kadar olup, bunların çoğunu bitkisel kökenli droglar oluşturmaktadır¹⁶. Bizanslılar Döneminde drog ticaretinin merkezi İstanbul olup drog ticareti ile uğraşanlar kokucular (bunlar koku, boyar madde ve baharat satma hakkına sahiptirler), aktarlar (eczaneler), baharatçılar ve kökçüler olarak sınıflandırılmışlardır.¹⁷

1.1.2. Avrupa'da Eczacılık

Avrupa'nın kargaşa dönemi yaşadığı bu çağda, islam ülkeleri Eskiçağ uygarlığı dönemi bilginlerinin eserlerini koruma, kendi dillerine çevirme ve bunları anlama işlemlerini büyük bir başarı ile yapmışlar ve bilhassa anatomi, botanik, kimya, ve eczacılık alanlarında önemli ilerlemeleri gerçekleştirmişlerdir. 16. yüzyılda başlayan Rönesans (yeniden doğuş) hareketi, bu yüzyılda bütün Avrupa'yı sarmış ve her alanda olduğu gibi tıp ve eczacılık alanlarında da büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde eczacılık tıptan tamamen ayrılmış, tıbbın metodları terk edilerek kimya alanındaki çalışmalara geçilmiştir. Bu dönemde yalnız eczacılık sertifikasına sahip olanların eczane açabileceği, ilacın yalnız eczacı tarafından yapılabileceği, eczane işletmesinin yalnız eczacıya ait olduğu, hastanelerin yalnız hastanede yatan hastalara ilaç verecek eczaneler açabileceği gibi, günümüzde de geçerliliğini koruyan prensipler kabul edilmiştir. Diğer mesleklerde olduğu gibi, başlangıçta eczacılık mesleği de tamamen pratik olarak öğrenilmiştir. Yani mesleği öğrenmek isteyenler bir ustanın yanına çırak olarak giriyor, uzun yıllar süren çıraklık döneminden sonra, kalfa ve nihayet bir pratik sınavlardan geçirilerek usta (Osmanlılar döneminde bu şahıslara eczacı ustası ismi veriliyordu) ünvanını alıyor ve eczane açma hakkını kazanıyorlardı. Avrupa ülkelerinde 16. - 18. Yüzyıllarda çıraklık 14- 16 yaşlarında başlar ve 4- 10 yıl arasında sürerdi. Eczacıların çoğalmasını ve buna bağlı olarak rekabeti önlemek için, ustaların genellikle tek bir

¹⁶ Turhan, B., a.g.e.

¹⁷ "Eski Mezopotamya ve Mısır Tarihi", Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2280,s:4-130.

çırak almasına izin verilmiştir. Bu nedenle mesleği öğrenmek için yanına çırak girilecek bir eczacı ustası bulmak pek kolay olmamıştır. Çırak olarak genellikle zengin aileler (çıraklık ücretini ustaya kolaylıkla ödeyebilmesi için) ile hekim ve eczacıların çocukları veya bunların akrabalarının çocukları kabul edilmişlerdir. Çırağın ayrıca, reçeteleri okuyup anlayabilecek kadar Latince bilmesi ve bundan başka dindar olması gerekli olan özellikler olmuştur. 3-4 yıl içinde çırak kalfa unvanını alırdı. Bu dönemde kalfa ustasının gözetiminde çalışsa da, ustaya yardımcı olur ve bu nedenle ustadan küçük bir ücret alırdı. Kalfalık dönemi genellikle 6 yıl olarak kabul edilmiştir. Çıraklık döneminin sonunda, ustasından başarı sertifikasını almış olanlar, şehrin tanınmış eczacıları ve Tıp fakültesinin bazı öğretim üyelerinden oluşan bir jüri karşısında, bir sınava alınırdı. İmtihan teorik (reçete okuma, latince, ilaç hazırlama tekniği) ve pratik (tıbbi bitkileri ve drogları tanıma) olarak yapılmıştır. Bu imtihanları kazananlar, jüri önünde, yapılması ustalık isteyen bir ilacı hazırlayarak bu alandaki bilgi ve becerilerini gösterir ve yapılan ilaç (şaheser) kabul edildikten sonra, çırak eczacı ustası unvan ve haklarını kazanmış olurlardı.¹⁸

1.1.3. Türklerde Eczacılık

Tıp ve eczacılık tarihi kitaplarında Arap, Çin, Hint ve İran Tababet ve eczacılığı hakkında etraflı bilgiler bulunurken, Türk eczacılığı veya Türk Tababeti hakkında hemen hemen hiçbir bilgi yer almamıştır. Bunun başlıca nedeni bu konuya ait yayın ve materyal noksanlığı ve bu konuya ilgi duyan araştırmacıların azlığıdır. Ancak yine de bir çok kaynakta ilaç içeriği ve hazırlanması konusunda bilgiler verilmektedir.¹⁹

Günümüze kadar ulaşan bilgiler arasında; ilaç şekilleri olarak; merhem, İnfüzyon*, Dekoksiyon**, Toz, Karışım, Usare, Macun, Hamur, Hap, Pastil, Süpposituar vardır. İlaç hazırlama teknikleri olarak da; ateşe gömerek, kaynatma, kaynatarak köpük elde etme, gölgede kurutma, belli bir miktara kadar uçurma, sıcak külde pişirme, hafif ateşte ısıtma, yanmayı önlemek için sürekli karıştırma, maddeyi

¹⁸ “Tıp Tarihi”, http://Zeytinburnu.istanbul/document/filemanager/tip_tarihi_kitabi.pdf, 09.04.2017.

¹⁹ (çevrimiçi), <http://www.malatyaeczaciodasi.org.tr/sayfa/eczanebilgi/eczacilik.tarihi.php>

yakarak kül elde etme yöntemleri, alet olarak; elek, havan, kaynatma kabı, ateş kabı, ağırlık ölçüleri, bakır kap, kaynatma kabı, süzme kabı, kıyma tahtası, değirmen, kaşık, kevgir, süzgeç, çanak, tava, keten torba kullanılmıştır. Ölçüm için ise; Türk-Uygurlar kendilerine has ağırlık ve hacim ölçülerini kullanıyorlardı. İlaçların alınacak miktarları içinde, kaşık, bıçak ucu, mercimek kadar, büyük bir kap kadar, gibi terimler kullanmışlardır.²⁰

Droglar olarak, bunlar bitkisel (60 kadar) hayvansal (70 kadar) ve anorganik (10 kadar) kökenli olmak üzere 3 grup altında toplanmaktadır. Burada dikkati çeken husus hayvansal kökenli drogların bitkisel kökenli olanlarından sayıca fazla olmasıdır. Halbuki aynı dönemde Avrupa ve Doğu ülkelerinde, bitkisel drogların miktarı hayvansal drogların miktarından çok daha fazladır. Bu vesile ile Türk – Uygurların hayvancılıkla olan yakın ilgisi ile açıklanabilir.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk dönemlerinde hekimlik yapmak için bir hekimin yanında çalışarak bir şeyler öğrenmeye veya bir Tıp Medresesi' ne devam ederek bir belge almaya ihtiyaç olmamıştır. ' Mütetabbib ' denilen bazı şahıslar dilediği gibi hasta tedavi etmişler, bunlar ilaç hazırlayıp hastaya verdikleri gibi tılsım ile de uğraşmışlardır.²¹

Tedavi için hastalara şifa taşı ile okunmuş sular içirmiş veya üzerinde dini yazılar bulunan gömlekleri hastalara giydirerek tedavi etmeye çalışmışlardır. Bunların bir kısmı hekimliğin kendilerine babadan kalma bir meslek olduğunu da iddia ederlerdi. Hekimlik veya ilaçlar hakkında hiçbir geçerli bilgisi bulunmayan bu kişilerin hasta tedavi etmesini önlemek amacıyla 1573 yılında Sultan II. Selim (1524- 1574) tarafından, hekimlik yapacak kişilerin hekimbaşı tarafından imtihan edilmesi ve imtihanı kazananlara bir belge verilmesine ve ancak belgesi olanların hekimlik yapabilmesine dair bir hüküm çıkarılmıştır. Birçok kişinin, halk sağlığına zarar verebilecek bir biçimde, mütetabbiblik yapmaya devam ettiklerinin görülmesi üzerine Osmanlı Tıp Meclisi toplanarak "Tababeti Belediye İcrasına Dair Nizamname" hazırlanmış ve bu tüzük 1861 yılında yürürlüğe girmiştir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğu döneminde Hekimlik ve Eczacılık sanatlarının yürütülmesine

²⁰ Eriş, A., a.g.e

²¹ Yüce, M.Z. "Türkiye'de İlaç Sanayindeki Grafik Tasarımlarının İncelenmesi", İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı Programı YL Tez, 2017.

dair düzenleyici ilk tüzükler olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilaç, geneli doğal otlar olan ham maddelerin sağlanması ve halk ilaçlarının yapılması işi aktar denilen bir esnaf gurubu tarafından yürütülmüştür. Bunların miktarı 19. yy ortalarında, yalnızca İstanbul'da, 500 civarında idi . Drog ticaretinin merkezi İstanbul'da Mısır çarşısında bulunuyordu.

Aktar (Attar): İlaçların yapılmasında kullanılan bitkisel, hayvansal ve madensel ilkel maddeleri (drog) satanlar için kullanılmış olan kelimedir. Bu kelimenin arapçası (Attar) güzel kokular satan kelimesinden geldiği bazı sözcüklerde kayıtlı ise de Süheyl Ünver bunun doğru olmadığını, bu kelimenin akkar kelimesi ile ilgili olduğunu söylemektedir.²²

1.2. Eczacılık Tarihindeki Semboller ve Sanata Yansıması

Bir kültürü yaşatabilmek, gelecek nesillere aktarabilmek için, sadece somut varlıklara değil, aynı zamanda somut olmayan (soyut) belgelere, bilgilere de ihtiyaçta vardır. Eczacılığın tarihçesi, tiyatro eserlerine, karikatürlere, ekslibrislere, pullara, oyunlara da konu olarak, bu alana olan merakı arttırıp, ilgi çekmiştir. Müzelerde de bu şekildeki uygulamalara da yer verilirse, daha çok kitleye ulaşır, kalıcılığı artacaktır.

1.2.1. Eczacılık ve Karagöz

Eczacılık, bilimde olduğu gibi sanatta da geniş yer tutmuş; tiyatro eserlerine, karikatürlere, Karagöz ve Hacivat'a bile konu olmuştur. Böyle eserler sayesinde, eczacılık tarihini daha iyi araştırılmakta, eczacıların ve hastaların güncel sorunlarını daha iyi anlaşılmaktadır.

“Eczacı Yahut Karagöz'ün Doktorluğu” eserinde, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında eczane işleten bir sahte hekimin (Karagöz) başından geçen komik olaylar anlatılmıştır. O dönemde hekimlerin eczanede hasta muayene etmesi, alafranga frak

²² (çevrimiçi), <http://www.malatyaeczaciodasi.org.tr/sayfa/eczanebilgi/eczacilik.tarihi.php>

giymeleri, bu eserde, yani tıp bilimi tahsillerini Fransızca yapmaları ve hastalarla “anlaşılmayan” bir dille konuşmalarını hicvedilmiştir.²³

Resim 1.2: Karagöz ve Eczacılığı Betimleyen Karikatür Resmi



Kaynak: Tekiner, H, “(çevrimiçi), <http://eczacilik tarihi.blogspot.com/2011/09/karagoz-ve-eczacik.html>, Erşim: 08.09.2011.

Eserden kısa bir alıntı :

Hacivat – Öyleyse zevzekliği bertaraf et de beni iyi dinle! Evvelce dediğim veçhile fenn-i tıpta (tıp biliminde) oldukça mahâretim (ustalığım) vardır. Hususiyetle, bir dükkânım olduğu gibi, senin gibi bir adama da eşedd-i (aşırı) ihtiyacım var. Bazı muâlecâtı (ilaçları) mümkün mertebe sana tarif edeyim. Irz-ü edebinle (namus ve edebinle) dükkânda oturur, sâye-i veli-ni’mette (padişahı kastediyor) refâh-i hâl ile geçinip gideriz.

Karagöz – Eksik olma, adam, ömrüne bereket.

Hacivat – Mesela ben bazan öteye beriye viziteye giderim, sen dükkânda yalnız kalırsın. Gelen müşteriye hüsn-i muâmele (iyi davranış) etmeli. “ - Efendim, bir yere gitti, şimdi gelir,” gibi oyalarsın, değil mi?

²³ Tekiner, Halil. “Karagöz ve Eczacılık,” Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete sayı 2 (2010): 6.

Karagöz – Kuzum Hacivat, viziteye beni de götür de sayende ameliyatı güzelce tahsil edeyim.

*Hacivat – Yoo! Birdenbire olmaz! Kalfa olmadan ustalığa seğırtme.*²⁴

1.2.2. Eczacılık ve Karikatür

Karikatür bizde Tanzimat sonrasında gelişen, bir sanat dalıdır. Ülkemizde basılı ilk karikatür 1870 yılında Teodor Kasap'ın yayınladığı Diyojen isimli mizah dergisinde imzasız olarak yer almaktadır.²⁵

Dünyada yayımlanan ilk karikatür kitabı İngiltere'de basılan ve Mary Darly'nin A Book of Caricaturas (1762) adını verdiği eserdir. Yine 18. yüzyılda bu alanda uzmanlaşan İngiliz Thomas Rowlandson (1756–1827) ve James Gillray (1757–1815) gibi isimler de önemli eserler vermiştir.²⁶

Eczacılık, karikatürlere de konu olmuş, eczacıların çeşitli durumları bazen komik, bazen de eleştirel bir kalemle karikatürize edilmiştir.

Aşağıdaki resimde İstanbul Karikatür ve Mizah Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan, 1909 yılında yayımlanmış bir Karagöz Karikatürü yer almaktadır. Karagöz Basın Eczanesinin sahibidir ve böyle bir ilaç tarifi hazırlamıştır.²⁷

*Karagöz : Aziz vatanımıza şefkat ve muhabbeti olanlara insaf ve merhamet ve itidal [aşırıya kaçmama] ve metanet lazım...Başka ilaç veremem...*²⁸

²⁴ Kudret, C. Karagöz – 1. Cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005)

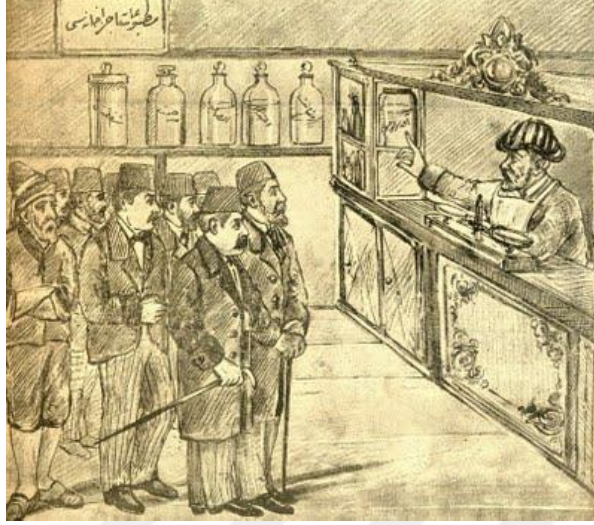
²⁵ Tekiner, Halil. <http://eczacilik tarihi.blogspot.com/2011/09/karikaturun-gor-dedigi.html>

²⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Karikatür>

²⁷ Tekiner, Halil. “Karagöz ve Eczacılık,” Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete sayı 26 (2010): 6.

²⁸ <http://eczacilik tarihi.blogspot.com/2011/09/karagoz-ve-eczacik.html> yayın tarihi : 08.09.2011

Resim 1.3: Karagöz Basın Eczanesi Karikatürüne ait bir fotoğraf



Kaynak: Tekiner, Halil, “Karagöz ve Eczacılık,” Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete sayı 26 (2010): 6. <http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/09/karagoz-ve-eczacilk.html>, Erişim: 08.09.2011

Eczacılık ve Cemal Nadir : Cemal Nadir Güler (1902–1947) Türkiye’de karikatür sanatının sevilip yaygınlaşmasında emeği geçen en önemli isimlerden biridir. Cemal Nadir Güler, karikatürü toplumsal eleştiri için bir araç olarak görmüştür. Kendisiyle yapılan bir söyleşiden alınan şu sözler karikatüre bakış açısını yansıtmaktadır; “*Her şeyin gülünecek, tuhaf tarafı vardır. Fakat olay kalabalığı arasında bunları seçebilmek için dürbün gibi büyütüp yaklaştıran bir yardımcı gerekmektedir. Karikatürlerimle size bu yardımı yapabilirsem ne mutlu!*”²⁹

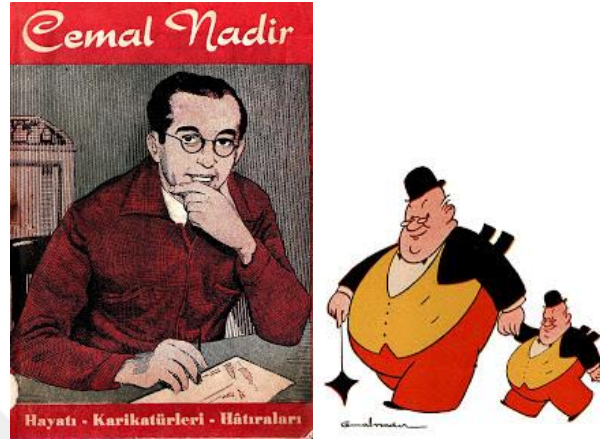
Cemal Nadir Güler’in karikatürlerinin konuları genellikle toplumsal eleştiri amacıyla olup; ilaç ve eczacılık konusunda yaşanan güncel sorunlar ile ilaç firmaları tarafından sipariş edilen karikatür serisi şeklindeki ilaç reklamlarıdır.³⁰

Cemal Nadir Güler 45 yıllık kısa ömrüne sığdırdığı binlerce karikatür sadece Türkiye’de değil, yabancı ülkelerde de büyük ilgi gördü ve kendisine Viyana Uluslararası Karikatür Yarışması’nda birincilik ödülünü kazandırdı .

²⁹Tekiner,H., <http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacilk.html>, Erişim: 06 Kasım 2011.

³⁰ Tekiner, H.

Resim 1.4: Cemal Nadir'in meşhur Amca Bey tiplmesi



Kaynak: <http://eczacilik tarihi.blogspot.com.tr/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacik.html>

Cemal Nadir'in yarattığı yerli karikatür tipleri arasında Dalkavuk, Salamon, Akla Kara, Yeni Zengin halkın büyük beğenisini topladı ama hiçbirisi Cemal Nadir'in 1930'larda yarattığı Amca Bey tiplemesinin kazandığı popülariteye erişemedi. Toplumdaki çarpıklıkları, iki yüzlülükleri ve çıkar ilişkilerini alaya alan Amca Bey kısa sürede halktan öylesine büyük ilgi gördü ki bu isim Cemal Nadir'le adeta özdeşleşti, yakınları bile ona bu isimle hitap etmeye başladı.³¹

Eczacılık tarihi araştırmacısı ve koleksiyoncu Mert Sandalcı, Belgelerle Türk Eczacılığı başlıklı eserinde Cemal Nadir karikatürlerindeki Amca Bey tiplemesinin aslında yazar ve ressam Fikret Otyam'ın (1926–2015) babası eczacı Vasıf İbrahim Bey olduğunu söylemiştir.³² (Vasıf Bey uzun yıllar Aksaray'da Halk Eczanesi'ni işletmiş, oğlu Nusret Kemal Otyam (1922–2015) da babasının mesleğini tercih ederek İstanbul Üniversitesi Eczacılık Okulu'ndan 1946'da mezun olmuştur.)³³

³¹ Yücebaş, Hilmi. Cemal Nadir – Hayatı, Karikatürleri, Hâtıraları. İstanbul: Dizerkonca Matbaası, 1957.

³² Sandalcı, M., “Belgelerle Türk Eczacılığı” (1840-1948) cilt 1. İstanbul: Dr. Nejat Eczacıbaşı Vakfı Yayınları, 1997.

³³ Tekiner, H., (çevrimiçi) <http://eczacilik tarihi.blogspot.com/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacik.html>, Erşim: 16 Kasım 2011.

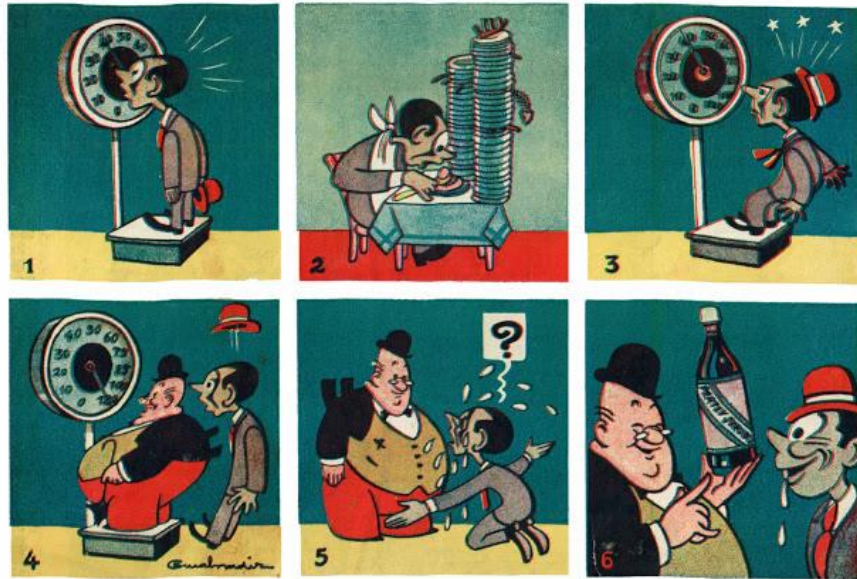
Resim 1.5: Amcabey Karakteri'nin Karikatürü



Kaynak: <http://eczaciliktarihi.blogspot.com.tr/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacik.html>

2017 Yılı'nda 112. doğum yıldönümü kutlanılan Cemal Nadir, eczacılık tarihi dergisinde karikatürlerinden seçilen örneklerle anılmıştır. İlk örnekte, Amca Bey, kilo alamamaktan şikâyetçi bir hastaya Türkiye'nin en eski yerli müstahzaratından Pertev Şurubu'nu kullanmasını söylüyor. 1945 yılında çizilen ikinci karikatür ise o dönemde yaşanan "ilaç karaborsası" hastalığının bir eleştirisidir.

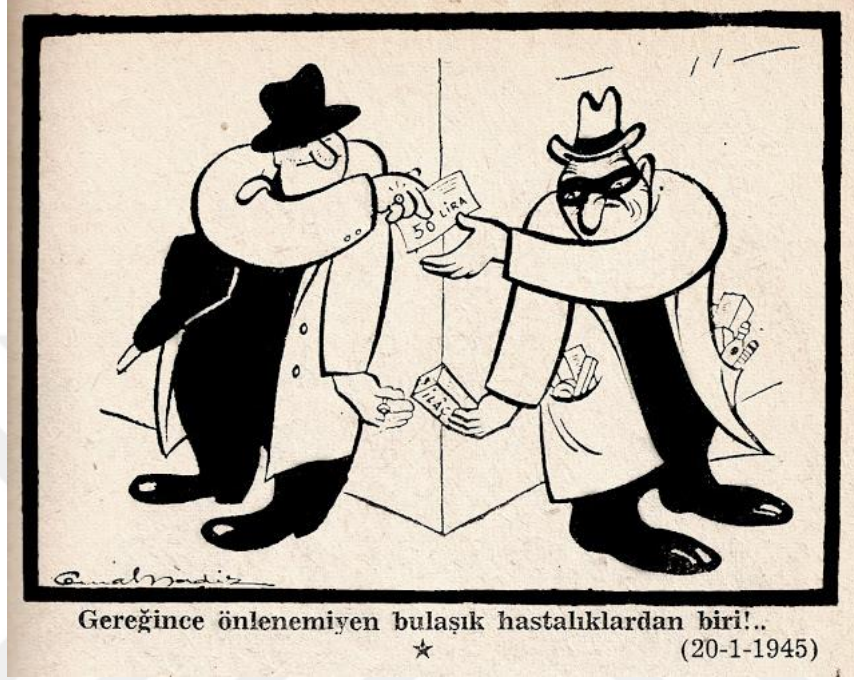
Resim 1.6: Cemal Nadir'in Eczacı ve Hasta İlişisini Betimleyen Karikatürü



En sonunda Amca Bey de fikrini şu resimle izah ediyor

Kaynak: (çevrimiçi) <http://eczacilik tarihi.blogspot.com.tr/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacik.html>, Erşim: 10.06.2015

Resim 1.7: Cemal Nadir'in Eczacılık İle İlgili Karikatürü



Kaynak: (çevrimiçi) <http://eczacilik tarihi.blogspot.com.tr/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacik.html>, Erişim: 15.06.2015

1.2.3. Eczacılık ve Ekslibris (Kitap Etiketi)

“Kitaplarınızı başkalarına vermeyiniz; zira ben kitaplığımı başkalarından aldığım kitaplarla kurdum.” Yazar Anatole France'ın meşhur bir sözüdür. Bazı kişilerin kitaplıkları, ödünç aldıkları kitaplarla zenginleşirken bu durum, kitabın gerçek sahibi için büyük bir üzüntü kaynağıdır. Onca emekle arayıp bulduğu, satın aldığı, ufacık bir çizgi ya da kırışıktan gözü gibi sakınarak satır satır okuduğu ve bir gün yeniden lazım olacağı umuduyla ilk günkü haliyle korumak için türlü sıkıntılar çektiği kitaplarını kıramayacağı bir dostun ebediyen ödünç verilmeleri ve kitabın geri dönmemesi bu üzüntünün kaynağıdır. Evet, yazar doğru söylemiştir. Başkalarına ödünç verilen kitaplar genellikle geri gelmemektedir. Ancak, ekslibris yani kitap etiketleri, bu işin bir çözümü olarak düşünülmüştür.

Resim 1.8: Eczacılığı Anlatan Ekslibris



Kaynak : (çevrimiçi) <http://eczacilik tarihi.blogspot.com.tr/2011/09/ekslibris-kitap-etiketi-ve-eczacik.html>, Erişim: 10.06.2015.

Ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları ve üzerlerinde kendi adlarının ve değişik konularda resim, sembol ya da özlü sözlerin yer aldığı küçük boyutlu özgün sanat yapıtlarına, bir başka ifadeyle de kitabın kime ait olduğunu gösteren kitap etiketlerine verilen isimdir. “Ex” ve “libris” kelimelerinden oluşan bu Latince deyiş, Türkçede “...’nın kitabı”, “...’nın kitaplığından” ya da “...’nın kütüphanesine ait” anlamına gelmektedir.³⁴

Ekslibris ilk kez 15. yüzyılda Güney Almanya’da kullanılmaya başlanmış. 18. yüzyıl sonlarına dek daha çok soyluların arması olarak rağbet gördüyse de 19. yüzyılla birlikte tümüyle sanatsal değeri olan bir nesne haline gelmiş. Günümüzde ise işlevsel niteliğinden çok estetik yönüyle öne çıkan bir koleksiyon malzemesidir.

³⁴ Pektaş, H. Exlibris. İkinci Baskı. Ankara: Ankara Exlibris Derneği, 2003.

Ekslibris'in Türkiye'deki tarihi çok eski sayılmaz. Her ne kadar Osmanlı döneminden kalma el yazması ve basılmış kitaplarda görülen mühürler de özgün kaligrafik yapılarıyla ait oldukları kişilerin arması veya logotaypının yer aldığı birer mülkiyet işareti olarak kabul edilebilirse de gerçek anlamda bir ekslibris sayılmaz.³⁵

1.2.4. Eczacılık ve Filateli

Filateli (Fr. philatélie), posta pullarını konu edinen uğraş alanına verilen isimdir ve posta pullarıyla ilgili ilk gün zarfı (FDC), özel gün damgası, antiye, vb. ile de ilgilenir. Posta pulları, posta gönderim ücreti karşılığı olarak, ilk kez 6 Mayıs 1840'ta İngiltere'de kullanılmaya başlandı. Kısa süre sonra İsviçre (1843), Brezilya (1843), Amerika Birleşik Devletleri (1847), Hindistan (1850) gibi ülkeler de kendi pullarını basarak bu uygulamayı takip ettiler. Osmanlı İmparatorluğu'nda basılan ilk posta pulu ise 1862 tarihli'dir. Koyu mavi ve pembe üzeri siyah tuğra baskılı, dantelsiz olan bu pullar İstanbul'da Darphâne-i Âmire'de basılmış ve 1863 yılında ikinci baskısı yapılmıştır. Osmanlı dönemi, Anadolu Hükümeti dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi başlıkları altında incelenebilecek Türk filateli tarihinde eczacılıkla ilgili posta pulları sadece Cumhuriyet döneminde basılmıştır. "İSFİLA" Türk Pulları ve Antiyeler Kataloğu'na göre 2009 yılı itibarıyla eczacılıkla ilgili toplam 32 adet olduğu tespit edilen bu pullar konularına göre, Tıbbi bitkiler, ilaçlar ve ilaç şekilleri, meşhur eczacılar, darüşşifalar, eczacılık toplantı ve kongreleri olarak sınıflandırılabilir.³⁶

³⁵ Tekiner, Halil. "Ekslibris (Kitap Etiket) ve Eczacılık." Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete sayı 29. (2011): 6, 08 Şubat, 2011.

<http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/09/ekslibris-kitap-etiketi-ve-eczacilk.html>

³⁶ Tekiner, Halil. "Filateli ve Eczacılık," Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete sayı 27 (2010): 6, 08 Eylül 2011.

Resim 1.9: Eczacılık İle İlgili Pul Örnekleri



Kaynak: (çevrimiçi), <http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/09/filateli-ve-eczacik.html>, 30.12.2013.

1.3. Eczacılık ve Semboller

Tıp ve Eczacılıkta, yılan sembolünün kullanımı ilk olarak Mezopotamya’da görülmüştür. Yılanın bir sembol olarak kullanılma nedeni, antik çağlardan beri hayatın ve gücün simgesi olarak gösterilmesidir. Yılanın deri değiştirerek kendini yenilemesi, gençlikle özdeşleştirilmiş olup, sürüngeçliği sayesinde yeryüzünün tüm çatlaklarına ve dileklerine girerek tıbbi bitkilerin sırlarına hâkim olduğu düşünülmüştür.

Günümüzde de kullanılmakta olan yılanlı asa ve eczacılık sembolü olan yılanlı kadeh “caduceus” olarak adlandırılmıştır. Bu iki sembol de Yunan mitolojisinden gelir. Orjinal caduceus (yılanlı asa) Yunan mitolojisinde Hermes’e ait olan asadır. Günümüzde de tıp sembolü olan yılanlı asa ise Asklepios’a aittir. Asklepios, Antik Yunan’da sağlık ve hekimlik tanrısı olarak kabul edilmiştir.

Günümüzde de eczacılık sembolü olarak kullanılmakta olan etrafına yılan dolanmış kadeh sağlık tanrıçası olarak kabul edilmiş olan Asklepios’un kızı Hygia’ya aittir.

Eczacılıkta kullanılan bitkisel ilaçları saklamak için ağaçtan, fildişinden, kurşundan, mermerden kaplar yapılmıştır. Ancak, ilaçları ve drogları saklamada en uygun kabın cam, toprak, fayans ve porselen olduğu tesbit edilmiştir. Bu kavanozların üzerinde drog veya preparatın adı yazılmış, kaplar, kullanılış amacına göre de farklı isim ve şekiller almıştır. Bunlara örnek olarak; albarello (silindir), top kavanoz, ibrik, şişe verilebilir. Bu kapların bazılarında da yılan motifleri yapılmıştır.

Sağlık tanrıçası Hygieia'ya ve yılanlı kadehe, çeşitli şekillerde Eczacılık Fakülteleri ve Eczacılık kurumları tarafından hazırlanan madalyonların ve jetonların üzerinde yer verilmiştir.³⁷

Fonksiyonel gıda teriminin ikinci defa ortaya çıktığı tarih 1980'li yıllar, yer de Japonya'dır. Ancak bu yöntem, çok eski çağlardan beri uygulanmaktadır. Fonksiyonel gıda, besleyici özelliklerinin dışında, vücuda fizyolojik yarar sağlayan ve aynı zamanda kronik hastalıkların riskini de azaltabilen besinlerdir. Bu geleneksel bilgiler, kuşaktan kuşağa aktararak Asya ülkerinden günümüze kadar ulaşmıştır. Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde de beslenme ve sağlık ilişkisi, dönemin tıbbında sıkça kullanılmıştır. Tıbbın babası olarak bilinen Hippocrates (M.Ö. 460-370) söylediği “Besinler ilacınız olsun, ilaçlar besininiz olmasın” sözü ile beslenme ve sağlık arasındaki bağlantıya dikkat çekmiştir. Antik dönemin en önemli bir diğer hekimi Galenus'ta (M.S. 129-201), eserlerinde besinlerin fonksiyonlarından bahsetmiştir. Galenus'a göre besinler, ısıtıcı/soğutucu, koyulaştırıcı/ inceltici, acı, yalın, tatlı ve keskin gibi özelliklerine bağlı olarak vücutta, yaşamsal vücut sıvıları üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir.³⁸

³⁷ Mat,A., “Tıp ve Eczacılık Sembolü Yılan”, Pharma Vision Kültür Yayınları-1, İstanbul,2008.

³⁸ Ayşe Gençler Özkan “Antik Çağda Fonksiyonel Gıdalar”, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, X. TÜRK Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildiri Özetleri, İstanbul 6-8 Haziran 2012.

İKİNCİ BÖLÜM

ECZANE MÜZELERİNDE SERGİLEME VE SUNUM

Müzeler; bilim, sanat ve kültür yapıtlarının ya da bilime, sanata ve kültüre yarayan nesnelerin saklandığı, korunduğu, ilgili bilim insanlarına ve meraklı, kültürünü artırmak isteyen, halka gösterilmek için sergilendiği yer ya da yapılarıdır.³⁹

Uluslararası Müzeler Konseyi ICOM'un tanımına göre müze, yapıtlarının ya da nesnelerin bir koleksiyon oluşturacak şekilde seçilmesi, alımı, onların uygun bir biçimde depolanması teşhir mekanlarında korunmalarının sağlanması ile geçici ve kalıcı olmak üzere sergiler yoluyla halka sunulmasını amaçlayan kurumlardır.⁴⁰

ICOM, 1946 yılından 2007 yılına kadar olan süreçte müzecilik tanımında değişiklikler yapmıştır. 1946 yılında yapılan tanım şu şekildedir; "Müze kelimesi, sanatsal, teknik, bilimsel, tarihi veya arkeolojik materyal bulunduran, içerisine hayvanat ve botanik bahçelerinin dahil olduğu, kütüphanelerin ise, içerisinde sergi salonu bulunan kütüphaneler istisna olmak üzere dışında kaldığı halka açık tüm koleksiyonları içinde barındırır. 1951 yılında yapılan tanımda ise; "Müze kelimesi burada genel çıkar için yönetilen, koruma, çalışma, amaçlarıyla ve özellikle, sanatsal, tarihî, bilimsel ve teknolojik koleksiyonları, botanik ve hayvanat bahçelerini ve akvaryum gibi kültürel değer unsurlarının ve nesne gruplarının öğretimleri ve haz almaları için halka sergilendiği sürekli bir kuruluş" olarak müzeleri tanımlamaktadır. 1961 yılına gelindiğinde ise tanım; "Müze, kültürel ve bilimsel önem taşıyan eser koleksiyonlarını, eğitim, çalışma ve insanlığın estetik hazzı için toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen, halka açık, toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur." şeklinde değişmiştir. 1974 yılında Danimarka'nın Kopenhag şehrinde yapılan genel kurulda, tanım tekrar değiştirilmiş olup; "Müze, insanoğlunun ve çevresinin kesin kanıtlarını, eğitim, çalışma ve insanlığın estetik hazzı için toplayan, koruyan, araştıran, ileten ve

³⁹ Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı: 435, Türk Dil Kurumu Basımevi Ankara- 1977

⁴⁰ Erbay, M. "Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması", Beta Basım, 2011, İstanbul.

sergileyen, halka açık, toplumun ve toplumun gelişiminin hizmetinde olan kâr amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur." şekline dönüşmüş ve bu tanım günümüze kadar değişmeden kalmıştır. ⁴¹(ICOM 2019)

Kısacası; muze kavramı, "topluma ve onun gelişimine hizmet eden, insanlığın ve çevresinin maddi ve manevi mirası üzerinde eğitim, çalışma ve estetik için araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan, inceleyen ve sergileyen, kar amacı gütmeyen, bağımsız ve sürekliliği olan kuruluşlar" olarak tanımlanabilir.

2.1. Eczane Müzelerinde Sergileme

Müze binaları çoğunlukla sergileme ön planda olmak üzere çeşitli sosyal etkinliklerin gerçekleştirildiği alanları bünyesinde barındırır, kültürel ve kültürler arası etkileşimi sağlaması istenmektedir. 18. yüzyılda oluşmaya başlayan modern müzelerin temel işlevi sanat eserlerinin sergilenmesi olup bu amaçla yapılan müze binaları; dikdörtgen planlı, tepe ışıklıklı ve tüm duvarları sergileme amacıyla kullanılan binalardır. 19. yüzyılda saydam ve esnek planlı sergi yapılarına öncülük eden Joseph Paxton tarafından tasarlanan Kristal Saray'ın yapımından sonra müze mimarisi değişime uğrayarak geometrik biçimli, saydam ve esnek kullanım alanlarına sahip yapılar haline gelmiş, 20. yüzyılın başlarında ise sergileme işlevlerine ek olarak araştırma ve eğitim ağırlıklı çalışmalara da yoğun bir şekilde yer verilmeye başlanmıştır. ⁴²

Müze binaları, eser niteliği kazanmış, sanat, bilim ve geçmişe ait gündelik yaşam malzemelerinin sergilendiği, kuşaklar ve kültürler arası etkileşimin sağlandığı yerlerdir. ⁴³

Müzelerde eserleri sergilerken, ziyaretçiye eseri doğru bir şekilde aktararak ve eseri koruyarak sergileme yapılmalıdır. Müzelerde, koleksiyon ne kadar iyi sergilenirse, ziyaretçi sayısında da artış olmaktadır. ⁴⁴ Eczane müzelerinde bulunan eser nitelikli objeler genellikle ahşap, seramik, cam, metal ve kağıt malzemelerinden

⁴¹ <https://icomturkey.org/tr/%C3%B6zel-m%C3%BCzeler>, (çevrimiçi), erişim tarihi: 19.05.2019.

⁴² Şener,F., Yener, A., a.g.e. Müzelerde Aydınlatma Kriterleri ve İstanbul Deniz Müzesi Örneği", İTÜ Mimarlık Fakültesi.

⁴³ Şener,F., Yener,A., a.g.e.

⁴⁴ Hein,G.E. "John Dewey and Museums Education",

oluşmaktadır. Dolayısı ile müzede sergileme ve depolama koşulları bu malzemelere uygun ortamda yapılmalıdır. Eczane müzelerinde sergileme teknikleri, eczanelerin işlevlerii oluşturulan ve yukarıda sayılan malzemeler göz önüne alındığında, genel bir eczane mekanı tanıtılacak biçimde ve eserlerin izleyiciye- ziyaretçiye doğru olarak aktarılacak, yani ziyaretçinin görebileceği, fark edebileceği biçimde vitrinlerde ve açık mekanda sergilenemsi uygun olacaktır. Bu sergileme düzenine ilave olarak farkındalığı artırarak, kiosk cihazları kullanılarak, afiş, broşür, dijital sunumlar yapılması gerekmektedir.

2.1.1. Ahşap Eserlerin Sergilenmesi

Ahşap malzeme bulunduğu ortam koşullarında nemi rutubet ve sıcaklık etkileriyle ahşaba zarar veren organizmalara maruz kalmaktadır. Bu organizmalar, eğer önlem alınmazsa, ahşabı yok eder. Çeşitli amaçlarla kullanılacak olan ahşap eserlerde; bozulmaya uğramadan önce, koruyucu önlemler alınmalıdır.⁴⁵

Ahşapta Bozulma Etkenleri: Kullanımdan önce bozulma etkenleri (ağaç kusurları- ağaç hastalıkları), kullanılan ahşapta bozulma etkenleri (bakteriler, mantarlar, böcekler), fiziksel bozulmalar (aşınma, nem-su ve ısı farklarının olumsuz etkisi), güneş ve atmosfer etkisi, yanma)

Ahşap malzemelerin mantar ve böceklerden korunması için yapılması gerekenler:

Ahşap mobilyaların bakımı sürekli yapılmalıdır. Mantar saldırısından korunma işlemi, mantarın saldırısından önce başlanmalıdır. Ahşap mobilyaların sergilendiği, kullanıldığı ve depolandığı yerlerde havanın nemi ve mekandan gelecek nemin kontrol edilmesi ve ayarlanması gerekmektedir. Mobilyaların mantar saldırılarından etkilenmesini önlemek amacıyla, sergileme esnasında, hacmi büyük olan ahşapların duvar ile arasında biraz boşluk bırakılmalıdır. Bu sayede; ahşabın hava sirkülasyonu sağlanmış olur. Böceklerden korumak için; böcek saldırısı olmadan önlem almak gerekmektedir. Böcekler, ahşabın dayanım ve direncini azaltır. Ahşabın bulunduğu

⁴⁵ Özsait,I., “ Sivil Mimaride Ahşap Konservasyonu”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

bağıl nem kontrol edilmeli, bulunduğu yapının dışarıdan nem alması engellenmeli, oda sıcaklığı ayarlanmalıdır.⁴⁶

Ahşap mobilyalar, yangın tehlikesi ile karşı karşıya olan malzemelerdir. Yangına karşı önleyici koruma maddeleri de uygulanabilir.

Günümüzde ahşap konservasyonunda kullanılan çeşitli yöntemler ve koruma maddeleri vardır. Örneğin; sentetik reçineler ile sağlamlaştırma ve onarımlarda çeşitli sorunlara çözümler aranmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri; sentetik reçinelerin ahşaptaki gibi gözenekli dokuya ve su buharı geçirme özelliğine sahip olmamasıdır. Ahşap ile aynı oranda aşınmaya uğrayan reçinelerin üzerinde çalışılmaktadır.

Ahşap eserlerin, korunabilmesi için düzenli bakımlarının hasar tespit kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Ahşaba zarar veren böceklerden korumak için; enjektörle deliklerin içine şırıngalama veya leke bırakmayan yüzey işlemlerini bozmayan fümigasyon yöntemi tercih edilir. Ahşap vitrinlerde, eğer varsa, gereken kısımlar restoratör tarafından onarılmalıdır. İlavelerden mümkün olduğunda uzak durulmalıdır. Konservasyonda; ahşap yapısındaki bozulma nedenlerini durdurmak, olumsuz etkenlere karşı önlem almak amaçlanmalıdır. Eserde bütünlük korunmalıdır.⁴⁷

Ahşap eserlerde, kirin durumuna göre mekanik yada kimyasal temizleme yapılmaktadır.

Ahşap eserlerde mekanik temizliğin tercih sebebi; mekanik temizlik, kimyasal temizliğe göre; daha risksizdir. Nedeni; hem kontrol edilebilir olması hem de ahşap gözenekli bir malzeme olduğu için; içeriye işleyen kirin kimyasal temizlik ile çıkarılması esnasında, hidroskopik yapıda şişmeye neden olmasıdır. Temizlikte bez, fırça, hassas dişçi aletleri kullanılabilir. Yada vakumla temizlik yapılabilir. Mekanik temizlikte, çatlakların, oyma, kakma, menteşe ve kilit aralarına, konstrüksiyon ve birleşim kısımlarının oynama boşluklarına, eksik parçaların yerlerine dolan yada

⁴⁶ Yılmaz, R. “Ahşap Mobilyalarda Koruma ve Onarım”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

⁴⁷ a.g.e,s.125

yüzeyde tabaka oluşturan katılaşmış kirin temizlenmesi amaçlanır. Sadece kiri çıkaracak kadar kuvvet uygulanmalıdır, temizlik esnasında, ahşaba zarar vermekten kaçınılmalıdır.⁴⁸

2.1.2.Cam ve Seramik Eserlerin Sergilenmesi

Cam ve Seramik Eserlerin Bozulma Nedenlerinin başında gelen doğal afetler (deprem gibi yer sarsıntıları, sel), yangınlar olup eserlerin bir anda tahribatına neden olabilmektedir.

Cam eserlerin bakımında, öncelikle; varsa klorürler, yağlar, karbonhidratlar ve asitler gibi yüzeyde biriken kabuk halindeki kirler uzaklaştırılmalıdır. Kalın tabakalı kirler bistüri gibi aletlerle temizlenmelidir. Mekanik temizlik sonrasında eserin üzerindeki toprak vb. kalıntılar sulandırılmış alkol ile temizlenmelidir. Bu müzelerdeki cam eserlerde kalın kalkerli tuz ve toprak tabakaları bulunmamaktadır. Ancak, olduğu durumlarda; suyun içerisine non-iyonik deterjan konularak veya alkol katılarak hazırlanan karışım ile ıslak temizleme yapılarak işlem uygulanabilmektedir. Non-iyonik deterjan kullanarak yapılan temizlikte; eser %5-10 oranında deterjan konulan karışımın içine yerleştirilerek; yumuşak kıl fırça ile fırçalanarak temizlenir. Alkol ile yapılan temizlikte ise; %50 oranında sulandırılmış alkole konulan ve bekletilen eserler, yumuşak uçlu fırça ile temizlenirler.

Güneş ışığı; gün içerisinde çevrenin sıcaklığına ve nemin değişmesine neden olmaktadır.⁴⁹Kuruma ısınma döngüsünün kısa aralıklarla tekrarlanması durumunda eserlerin neme çabuk tepki gösteren yüzeyleriyle hemen değişime uğramayan iç kısımları arasında gerilmeler oluşur ve bunun sonucunda ufalanma ya da kopmalar meydana gelebilir.⁵⁰

Vitrin içi sergilemede; sadece, aydınlatılmak istenen eserlerin ışık alması daha uygun olabilir. Sensörlü aydınlatma kullanılması daha uygundur. Sadece ziyaretçi geldiği zaman yanan ışık sistemleri kullanılmalıdır.

⁴⁸ Moncrieff, Weaver,G.,”Science of Conservators Book: Cleaning”,London.

⁴⁹ Sirel,H.,a.g.e

⁵⁰ Özsait, I.,a.g.e

Nemden korunmak için; eserlerin sergileme ve depolama alanlarında; iklimlendirme tesisatı, nem verici ve çekici cihazlar, silikajel bulundurulmalıdır.⁵¹

Müzedeki sıcaklık 18-20 C arası olmalıdır. Sıcaklığın fazla olması ve nemin dengede tutulmaması sonucu; müzedeki; hava kirliliği, toz vb kirliler; büyük hasarlara neden olmaktadır. Bu hasarı en aza indirmek için, eserler mümkün olduğunda korunaklı ortamlarda tutulmalıdır. Vitrin içi sergileme yapılmalıdır.

Müzedeki, hırsızlık, yangın vb durumların olasılıklarını önleyen, deprem, sel gibi doğal afetlere karşı önlem alan, müzedeki çalışan tüm ekibe koruma programı eğitiminin verilmesi gerekmektedir.

Müze objeleri için ICCROM tarafından da uygun görülen ideal sıcaklık 18-21±1.5 bağıl nem değeri de %55±5 dir. nem kaynaklarının etkileri en aza indirilmelidir. (Tuvalet, bodrum kat, ıslak bez, ıslak yağmurluk/semsiye vb.) Malzemelerine göre eserlerin bulunması gereken bağıl nem oranları; Kağıt; %50-60, ahşap; %40-65, metal; %40, seramik ve cam; %20-60 arası olmalıdır.⁵² Bu seviyelerde olmaz ise, eserlerde; çatlama, kırılma, boyut değiştirme, renk solması meydana gelebilir. Eserlerde, renk solması, organik objelerin dokularının zayıflaması, kopması vb. meydana gelebilir.

2.1.3. Metal Eserlerin Sergilenmesi

Metal korozyonunu önlemek için objelere koruyucu madde (PB72) sürülmelidir. İç ortam kirleticileri olan partiküller (toz vb.), su ile asite dönüşen gaz kirleticiler (SO₂, SO₃, NO, NO₂, CO₂ vb.) ve özellikle yüksek bağıl nem, sıcaklık değişimleri gibi atmosferik unsurlar; metal eserlerde korozyon sürecini başlatarak, bozulmasına neden olur.

Metal eserlerin bulunduğu ortam; %40'tan az bağıl nemde olmalıdır. Bunun üzerine çıkan bağıl nem, eserlerde; korozyon oluşmasına, formlarının değişmesine neden

⁵¹ Can, F. Bozulma Nedenleri ve Önlemler", Yeniden Müzeciliği Düşünmek,1999.

⁵² Santoli, L.: Control Of Indoor Air Quality In Museums and Historical Building,2008.

olmaktadır. Bu durumda metallerin korozyonunu önlemek üzere yüzeyi film tabakası ile kaplanmalıdır.

Müze binalarının sıcaklığı, ziyaretçi konforu açısından 19 – 25°C arasında tutulmaktadır. Eserlerin temas ettiği yüzeyler ile bilgilendirme panoları, asitsiz karton ve asidik salıma sebep olmayan malzemelerle kaplanmış malzemeden olmalıdır. Müzede; nem alıcı cihazların kontrolü, genel müze temizliği, vitrin ve saklama raflarının temizliği, sıcaklık, aydınlatma ve güvenlik kontrolü gibi periyodik bakım ve temizlik çalışmaları düzenli olarak yapılmalıdır.

2.1.4. Kağıt Eserlerin Sergilenmesi

İdeal nem oranı % 50-55 arasında olmalıdır. Kağıt eserlerin bulunduğu ortamdaki bağıl nem oranının % 65’in üstüne çıkması, biyolojik oluşumlara veya % 40’ın altına inmesi kağıdın nem kaybetmesi sonucunda kurummasına neden olmaktadır.⁵³

Müze yapılarında, çevresel koşulların neden olduğu, nemli havanın zararını azaltmak için, mekan içi hava hareketlerini sağlayıcı sistemler olmalıdır.

Müzedeki şişelerin üzerindeki etiketlerin ve diğer kağıt nesnelerin bulunduğu ortamda sıcaklık 14-19 derece arası olmalı ve sıcaklık farklarının oluşmasına neden olacak ani değişimler engellenmelidir⁵⁴.

Müze objeleri için belirlenen ışık, değer hassasiyet derecelerine göre 50-500 lüks arasında olması gereklidir. Eserlerde, renk solması, organik objelerin dokularının zayıflaması, kopması vb. meydana gelebilir. Organik esaslı objelerin senelik maruz kalacakları toplam ışık şiddeti araştırılarak, koleksiyonlar teşhir mekanlarından alınarak depoya kaldırılmalı/ dinlendirilmelidir.

⁵³ Thomson,G. “The Museum Environment, Oxford, Elsevier Butterworth. s:87-88.

⁵⁴ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik Ve Problemlerinin Belirlenmesi Ve Genel Koruma Önerileri”, Y.L., İstanbul, 2012.

Camlar UV film ile kaplanmalı ve/veya pencerelerin hemen önüne ayaklı UV filtreler konmalıdır. Stor perdeler mümkün olduğunca açılmamalıdır. Özellikle batı cepheye yönelik ilave tedbirler alınmalıdır.⁵⁵

2.2. Müze Eserlerinde Hasarlar ve Koruma

Kültür varlıklarını korumanın temelini; eserlerin müzelerde sergileme aşamasında bozulmalarını önlemek oluşturur. Eserlerin bozulma süreci; malzemelerin kendi fiziksel yapılarının ve kullanım biçimlerinin yanı sıra, içinde bulundukları çevre koşullarına bağlıdır. Bozulmayı hızlandıran etkenlerin başında; nem, ışık, sıcaklık, hava kirliliği ve biyolojik etkenler gelir. Eğer eserler, uygun ortamlarda saklanıp sergilenirlerse bozulma süreci oldukça yavaşlar.

2.2.1. Müzelerde Eserlerin Hasarlara Neden Olan Etmenler

Müzedede eserlerin bozulmasını hızlandıran etmenler nem, ışık, kirli hava, biyolojik faktörler güvenlik olarak ayrılabilir. Bunun yanı sıra;

Çevresel Faktörler : Yygün olmayan bağıl nem, uygun olmayan sıcaklık, ısı, hava kirlleticileri, rutubet, yapı malzemesi kaynaklı riskler, gürültü, titreşim

Biyolojik Faktörler : Mikroorganizmalar, böcekler, kemirgenler, toz

İnsan Faktörü : Hatalı depolama, hatalı sergileme, taşıma riskleri, personel kaynaklı riskler, ziyaretçi riskleri, altyapı riskler, hırsızlık, vandalizm

Afet Faktörleri : Deprem, tsunami, yangın, su baskını, fırtına, yıldırım olarak sıralanabilir.⁵⁶

Müzelerin öncelikli sorumluluğu, eserleri korumak, onlar için en uygun çevre koşullarını sağlamaktır. Bunun için, müzeciler ve koruma onarım uzmanları ile müzenin tasarımını yapan mimarlar birlikte çalışmalıdırlar.⁵⁷

⁵⁵ Kuzucuoğlu, H.,

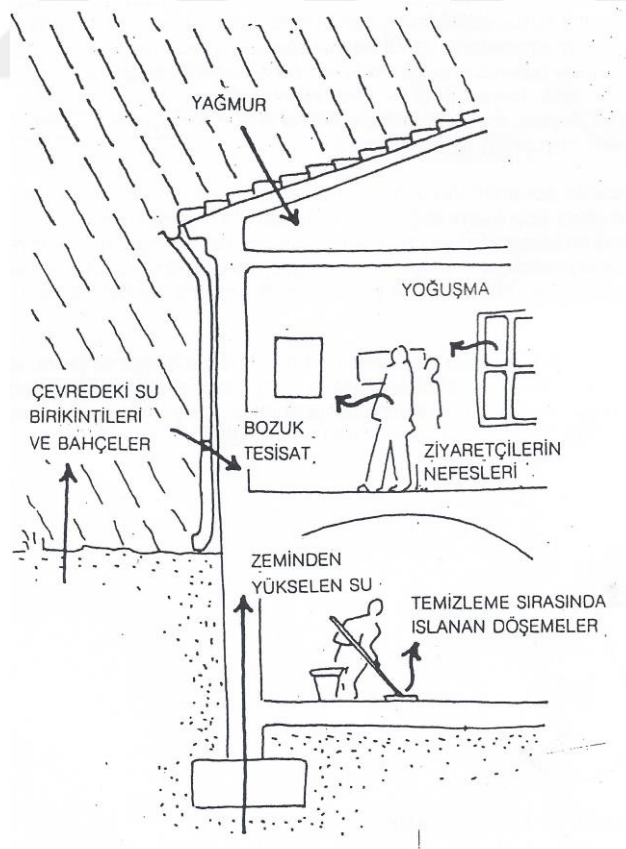
⁵⁶ Güleç, Ahmet, “Korumada Teşhis”, Türkiye ve Japonya’da Kültürel Mirasın Korunması Paneli, 05.12.2017, İstanbul.

⁵⁷ “Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi” ICCROM Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Araştırmaları Uluslararası Merkezi, TBMM Milli Saraylar Kütüphanesi s: 5-50

2.2.1.1. Nem

Aynı iklim koşulları, çeşitli malzemeden üretilen eserler için uygun olamayabilir. Yapısına bağlı olarak, farklı malzemelerden yapılmış eserlerin iklim koşullarından etkilenmemeleri için, farklı çevre koşulları gerektirirler. Eserlerin hangi koşullara duyarlı oldukları ve çevre koşullarından etkilenme düzeyleri özellikle izlenerek takip edilmelidir. Örneğin; nemli ortamlarda demir ve tunç vb. eserler deformasyona uğrarlar, pişmemiş toprak eserler; dağılır, organik malzemelerden oluşan eserler; şişer ve dokuları zayıflar, üzerlerinde küf, mantar ve böcekler oluşabilirler. Kuru ortamlarda ise pişmemiş toprak toz haline gelir, organik malzemelerin boyutları küçülür, sertleşir ve kırılganlaşır. Tuz içeren taş ve pişmiş toprak malzemeler ile bazı cam eserler nem değişimlerine karşı duyarlıdır.

Resim 2.1: Zeminden Yükselen Nem Görseli



Kaynak: ICOM

Yüksek nemin doğrudan etkisine ek olarak diğer bozulma nedenlerini varsa pekiştirici nitelikte olması kimyasal, fiziksel, mekanik ve biyolojik etkinliğe neden olur. Bu nedenle, yapıdaki nem koşulları eser niteliğine göre kontrol altına alınmalı, varsa ve gerekiyorsa fazla nemin kaynakları saptanmalı ve gerekli önlem alınarak giderilmelidir.

Malzemelerin Neme Duyarlılıkları

Müzelerde saklanan eserler neme duyarlılıklarına göre üç grupta toplanırlar:

Organik Malzemeler bitkisel ya da hayvansal kökenli olup yüksek oranda hidro karbon içerirler ve yanabilirler. Ahşap, kağıt, dokuma, deri, parşömen, kemik, fildişi, boynuz, tuval resmi bunlar arasında sayılabilir.

Organik malzemelerin tümü higroskopiktir. Eğer bulundukları ortama göre kuru iseler havadan nem çekerler ya da ortam kuruyorsa havaya nem verirler. Kısaca, çevrelerindeki havayla sürekli denge ararlar. Organik malzemeler nem verirken, yani kururken küçülüp çekerler, nem alırken genişleyip şişerler. Organik malzemeli eserlerde malzemenin eskiliği, eserin ait olduğu dönem, geldiği yer fark etmeksizin, ortamla nem alış-verişi sürer. Organik malzemeler bulundukları ortama göre, nem farklılaşmasının sonucu olan boyut değişimi sıcaklığa bağlı genleşmeden daha fazladır ve tekrarlanan değişimler malzemelerde dönme, çatlama, yarıma gibi deformasyon ve hasarlara neden olabilir. Organik malzemeler uzunca bir süre nemli ortamda kalırlarsa bakteri, mantar ve böceklerin yerleşmesine uygun ortam oluştururlar. Nemli hava aynı zamanda sıcak ve hareketsiz ise bunların çoğalma/üreme olasılığı artar.

Organik Malzemelerin bozulmasını hızlandıran koşullar:

- Çatlamalarına, yarılmalarına, kuruyarak kırılgan hale gelmelerine neden olan aşırı kuru ortamlar,
- Şişmelerine ve bitkilerle böceklerin üremesine neden olan aşırı nemli ortamlar,
- Bağlı nemin sürekli değiştiği ortamlardır.

Organik malzemeli eserlerin korunmaları için bağıl nem oranının sürekli olarak %50-65 arasında tutulması önerilir.⁵⁸

İnorganik Malzemeler

Minerallerden oluşur ve yanmazlar. Taş, pişmiş toprak, cam, maden bu tür malzemelere örnektir.

Higroskopik olmadıkları, yani ortamla nem alışverişi yapmadıkları için inorganik malzemeler nem farklılaştıkça boyut değiştirmezler. Ancak gözenekli taş ve pişmiş toprak malzemeler kapilarite yoluyla su emebilirler. Müze içinde bu sorun bulunmasa da açık havada sergileme yapılıyorsa, özellikle suyun tuz içerdiği ya da kirli olduğu durumlarda eserlerin zeminle ilişkisi kesilmelidir. Ayrıca malzemenin gözeneklerine ve çatlaklarına giren suyun donması sonucu hacminin genişlemesi ile yüzeyde ufalanma ve çatlama olabilir. Nem madenlerin korozyonunu hızlandırır, nem değişimi bazı eski camların yüzeyinde de ince çatlaklar olmasına ve camın saydamlığını kaybetmesine neden olabilir.

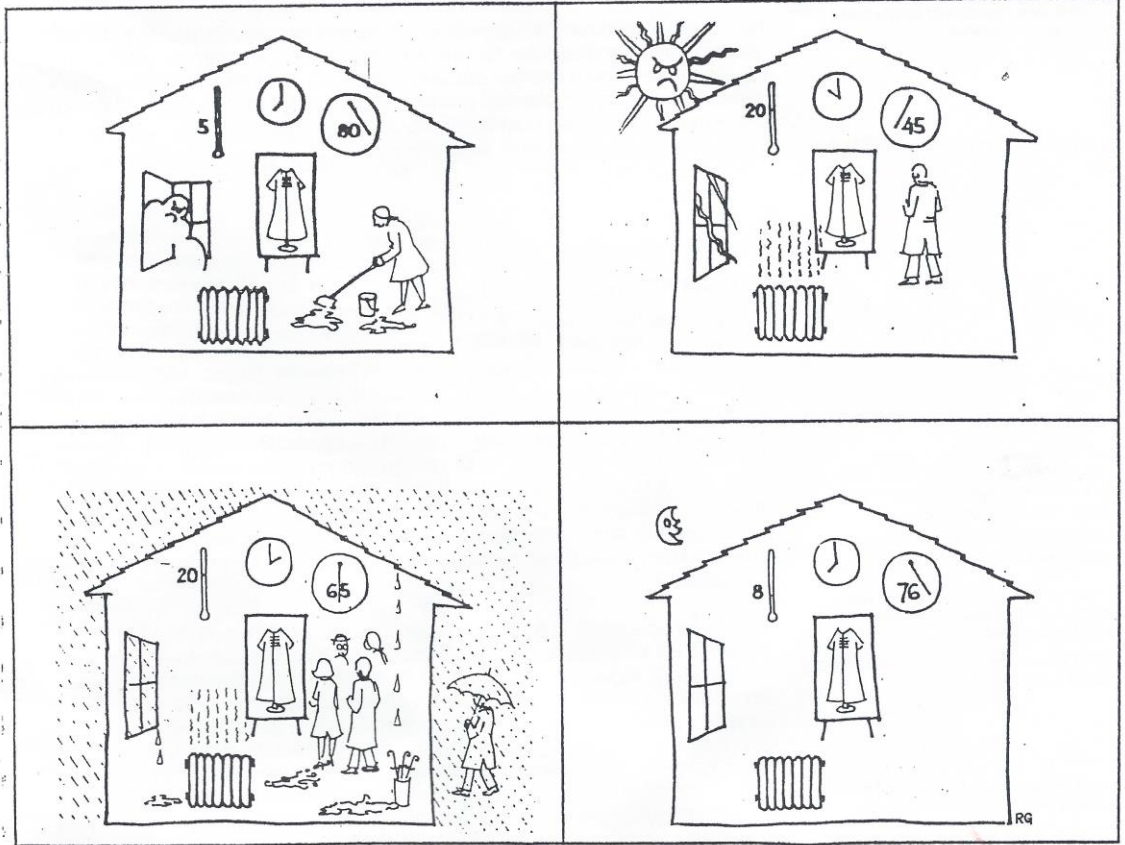
Müze Yapılarında Nem Denetimi : Müze yapıları içindeki koşullar, dış çevreden etkilenir. Mevsim değişimleri ve gece-gündüz sıcaklık farkları büyüdükçe müzede bulunan eserlerin göreceği zararlar artar. Müzelerde iklim koşullarının denetimi, sergileme ve depo alanlarında hem sıcaklık hem de nem düzeyini ayarlayan ve hava dolaşımını sağlayan iklimlendirme cihazlarının sürekli çalıştırılmasıyla sağlanır. Nemli, durgun havanın belli yerlerde toplanıp kalmasını önlemek için müzelerde hava hareketinin sağlanması gereklidir. Eserlerin depolara ve sergi alanlarına yerleştirilmesi sırasında yapı içindeki farklı koşullarla, eserlerin malzemelerine göre gerektirdikleri ortam koşulları arasında uyum sağlanmalıdır. Müze yapısının iyi yalıtılmış olması gerekmektedir.

Isıtma ve nem düzenleme tesisatının kullanımında müzelerde bulunan insanların rahatından önce eserlerin sağlıklı durumda korunmalarına öncelik verilmeli ve tesisat müzede insanların bulunmadığı saatlerde de, gece-gündüz sürekli çalıştırılarak alçak

⁵⁸ ICOM

ve yüksek nem-sıcaklık derecelerinin birbirini izlediği dalgalanmaların oluşmasından kesinlikle kaçınılmalıdır. Bu tesisatı hiç kullanmayarak ortamı doğal değişimlere bırakmak, gündüz çalıştırılıp gece kapatılan cihazların neden olduğu hızlı ve büyük nem-sıcaklık dalgalanmaları yaratmaktan daha az zararlıdır. Müze dışındaki nem koşullarına alışmış olan eserlerin malzemesine göre olması gereken bağıl neme getirilmesi için, ayda en fazla $\pm \%5$ 'lik değişime izin verilerek uygun ortam (bağıl nem) sağlanmalıdır.

Resim2.2: İklimsel koşulların denetlenmediği bir müzede gün boyunca meydana gelebilecek ısı ve bağıl nem değişimleri



Kaynak: ICOM

Eserler depolara yerleştirilirken malzemeler arasındaki uyuma dikkat edilmelidir.(ICOM) Aynı malzemedeki olan ve dış etkenlere karşı aynı duyarlılıkta olan eserlerin bir arada saklanması nem denetimini kolaylaştıran bir yöntemdir. Dış duvarlar ve zemine oturan döşemelerle üzerlerindeki eserlerin arasına nem kesici bir tabaka, örneğin kurşun levha koyulmalıdır. Eğer hızlı değişimlerinde önlem

alınmazsa depolardaki eserler önce pamuk sonra da plastik örtülerle örtülerek nemin dengelenmesi sağlanmalıdır.

Müze Vitrinlerinde Nem Denetimi : Hidroskopik malzemeler (ahşap, kâğıt, dokuma, vb.) kendi nem oranlarıyla içinde bulundukları ortamın nem düzeyini uyarlama özelliklerinden yararlanılarak ani bağıl nem değişimlerini dengelemede tampon olarak kullanılabilirler. Vitrin yapımında kullanılacak ahşap, nem düzenleyici etkisinin yanı sıra yüzeyi sıcak olduğu için yoğuşma tehlikesini de önler. Vitrin içine kaplanacak kumaş ya da görülmeyecek yerlere yerleştirilecek pamuk gibi malzemelerin benzer özelliklerinden yararlanılabilir. Buna karşılık, plastik boyalar emici yüzeylerin gözeneklerini kapayarak nem alışverişini keserler. Maden, cam, beton gibi malzemelerin soğuk yüzeyleri yoğuşmaya neden olabilirler. Nemi dengelemek amacıyla kullanılan silikajel (SiO_2) renkli veya renksiz kristaller halinde, kimyasal ve biyolojik olarak nötr bir malzemedir. Silika jel kendi ağırlığının %38'i kadar su buharı emebilir, %0 ile %100 arasında istenen bağıl nem derecesinde eserin durumuna bağlı olarak yaklaşık iki hafta tutularak o nem düzeyine dengelenebilir. Daha sonra koyulduğu sınırlı ve kapalı hacimde (müzelerde genellikle vitrinin ve eserlerin taşınması sırasında ambalajın içinde), bağıl nem ayarlanan düzeyi aşınca fazla nemi emerek, bağıl nem düşünce ortama nem vererek dengelenmesini sağlar. Ama uzun bir süre geçince ortamın bağıl nem oranına alışma eğilimi gösterir ve giderek nem emme özelliğini kaybeder. Bu durum, nem ölçme aletleriyle saptanmalı ve silika jel vitrinden çıkarılarak yenisi koyulmalıdır. Önceki silika jel yeniden dengelenerek tekrardan kullanılabilir. Silika jele eklenen kobalt tuzundan renk göstergesi olarak yararlanabilir. Bağıl nem %0-20 arasındayken mavi, %30-100 arasındayken pembe olur. Silika jelin dengelendiği nem oranı %30-100 arasındaysa renk göstergesi işlevini yitirir. Müzelerde istenen bağıl nem düzeyi genellikle %30'un üzerinde (eser malzemesine göre değişmekle birlikte genellikle istenen nem düzeyi $\%50 \pm 5$ 'tir.) olduğu için silika jelin etkinliğinin sürüp sürmediği nem ölçme aletleriyle denetlenmelidir. Vitrin içine koyulması gereken silika jel miktarı vitrinin hacmi, geçirgenliği iç ve dış arasındaki nem farkı arttıkça çoğalır. Müze salonlarının nem düzeyi ile vitrin içinde istenen nem oranı çok farklı değilse, vitrin iyi kapanıyorsa ve kullanılan silika jel miktarı fazla ise, sürekli dengelenmesi

vitrin içine koyulacak higrometre, silikajelin veya rejenerasyon sağlanması kolay ve uzun süreli olur, değişme zamanını gösterir.

2.2.1.2. Işık

İnsan gözünün görebildiği, 380 ile 760 nm (nanometre) arasında dalga boyuna sahip ışınımına görünür (visible) ışık denir. Ancak görülmeyen dalga boyunda ışınımlarda vardır. ⁵⁹ Her ışık kaynağı, görünür ışınımların yanı sıra bu görülemeyen ışınımlar da yayımlar. Bu ışınımların daha kısa dalga boylu olanları, yani morötesi ışınımlar (UV) ultraviyole daha enerjik olduğu için duyarlı müze eşyalarının çoğunda kimyasal degradasyona (hasarlara) sebep olmaktadır. Bu hasarlar; kağıt eserlerin sararması, yağlıboya ve suluboyaların renklerinin sararması, solması, zamk ve verniklerin sararması, bağlayıcılık ve renk özelliklerinin bozulmasıdır. Dalga boyu, görünür ışınımlarının dalga boyundan daha uzun olan ve tayfın kızıl ötesi (Infrared) bölümünde yer alan ve ısı yayan ışınımları ise nesnelerin üzerinde kuruma, çatlama, yarıma, büzülme ve biçim değiştirme gibi fiziksel bozulmalara sebep olur. Sürekli oluşan genleşme ve gerilmeler neticesinde, yüzeylerde çatlamlar meydana gelmektedir. Müzelerdeki; metaller, taşlar, seramikler, vitraylar, üzeri boyasız olan; ağaç, kemik, fildişi, boynuz malzemeli eserler ışığa duyarlı sayılmayan, yada az duyarlı sayılan eserler grubuna girerler. Ancak; boyalı olan eserler, dokumalar (halı, kilim vb.), sulu boyalar, vernikler, bağlayıcılar ve tüm organik malzemeli eserler ışığa duyarlı eserler grubundadırlar. ⁶⁰Organik ve İnorganik malzemeli eserlere göre, müzelerde önerilen aydınlık düzeyleri tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 2.1: Organik ve İnorganik Malzemeler İçin Önerilen Aydınlık Düzeyleri

Metal, taş, cam, seramik, değerli taşlar, emaye	300-500 lux
tempera ve yağlıboya, deri, boynuz, kemik, fildişi, ahşap, vernik, freskler	150-180 lux
suluboyalar, kilim, halı gibi tekstiller, ahşap, pullar, giysiler	50 lux
renkli minyatür, el yazıları ve ortaçağ resim kitapları	30lux

⁵⁹ Hayrettin, Selçuk, “Müzelerde İklim”.

⁶⁰ Hülya, Sirel,

Sergilenen nesneler üzerinde istenen aydınlık düzeyi değeri, nesnelerin ışıktan etkilenmelerine göre değişkenlik gösterir. Organik içerikli malzemeler için önerilen sınır aydınlık düzeyi 50 lx iken tas, metal, cam gibi ışığa duyarlı nesnelerin sergilenmesi için gerekli bir sınır değeri bulunmamaktadır. Farklı malzemelerin ışıktan etkilenmeleri de birbirinden farklıdır. Örneğin, sulu boyalarda solma, yağlı boya tablolarından daha fazladır. Bazı renkler tamamen yok olurken bazıları ilk halinde kalabilir ve bu da resimdeki renk uyumunu bozabilir. Yağlı boyalarda ise boyanın kalınlığı, boyanın kimyasal yapısı ve ışığa duyarlılığı bozulmaları azaltılabilir. Bu amaçla eserler, malzemelerinin ışığa duyarlılıkları dikkate alınarak aydınlatılmalıdırlar. Ancak, gözün uyum yapabilmesini sağlamak amacıyla aynı düzeylerde aydınlatılan koleksiyonların birbirine yakın hacimlerde sergilenmesi önerilmektedir.⁶¹

Işığın aydınlık seviyesi lüks ve renk sıcaklığı Kelvin ile ölçülür. Işığa çok duyarlı olan eserlerin sıcaklığı en fazla 4000 Kelvin ve ışık şiddeti 50 lüks olmalıdır ve tarihi eserler sergileme ve depolama alanlarında sürekli daha az ışıklı ortamda bulundurulmalıdır. Müzenin koleksiyonlarındaki eserlere zarar veren, bozulmalarını hızlandıran; ısı yayan kablo ve lambalar kullanılmamalıdır. Sergileme mekanları, koleksiyonların korunduğu vitrinler hareket sensörüne bağlı, ışık sensörü kullanılmalıdır. Vurgu aydınlatması belirli bir objeyi vurgulamak veya geniş bir alan içindeki bir bölgeye dikkat çekmek için kullanılan doğrusal ışık ile oluşturulur. Bu uygulama günümüzde bir tasarım elemanında veya herhangi bir temayı güçlendirecek bir detayda uygun vurguyu sağlamak için mimarın ve elektrik mühendislerinin kullandığı önemli bir aydınlatma türüdür.⁶²

Müze Sergilemesinde Aydınlatma; Müze ve sergileme mekanlarının aydınlatılmasında başlıca dikkat edilmesi gereken konular, sergilenen eserlerin ziyaretçiler tarafından doğru algılanmasının sağlanması ve aydınlatmadan dolayı nesnelerde oluşabilecek kimyasal, fiziksel ve biyolojik bozulmaların engellenmesi veya en aza indirgenmesidir. Bu bağlamda müzelerde eserlerin ve koleksiyonların

⁶¹ Sirel, H.,

⁶² Jones, F. H., Arhitectural Lighting Design, Crisp Pub., Los Altos, Cali, 1989, s:10-50.

uygun olarak sergilenmesi, korunması ve doğru olarak algılanmasının sağlanması gerekmektedir.⁶³

Müzelerde resimlerin asılı oldukları yüzeylerin olabildiğince düzgün aydınlatılması ve ziyaretçilerin, sağlıklı bir biçimde eserleri izleyebilmeleri sağlanmalıdır. Aydınlatma aygıtları resim yüzeylerinde yansımalar oluşturmayacak bir biçimde yerleştirilmeli ve resimlerde kullanılan çerçeveler de gölge oluşturmayacak biçimde seçilmelidir. Özellikle üç boyutlu eserlerin aydınlatılmasında genel aydınlatmaya ek olarak kullanılacak olan doğrultulu ışığın yönünün belirlenmesinde ziyaretçinin pozisyonu dikkate alınarak ışığın ziyaretçinin gözünde kamaşmaya yol açmayacak biçimde yönlendirilmesi gerekmektedir. Duvar, döşeme ve tavan yüzeylerinin renkleri, ışık yansıtıcılıkları ve dokuları, eserlerin algılanmasında büyük ölçüde etkilidir. Zeminde ve duvarlarda oluşacak yansımaların engellenmesi için mat yüzeylerin kullanımı olumlu sonuç vermektedir.

Müze aydınlatmasında gün ışığı renksel geri verim açısından tercih edilmekle birlikte eser yüzeyinde değişimler meydana getirmesi ve bünyesinde yüksek derecede ultraviyole ışınım içermesinden dolayı kontrollü kullanılmalıdır. Gün ışığı ile ilgili gerekli önlemler alınmadığında sergi mekanlarında gün içerisinde sabit olması gereken aydınlık düzeyi değişkenlik gösterebilir ve bu durum görsel konforu olumsuz yönde etkiler.

Gün ışığının mekana üst noktalardan alınması sayesinde, tüm duvarların sergileme amacıyla kullanılabilmesi ve ışığın mekan içinde düzgün dağılması sağlanmaktadır. Işığı yayan cam tavanlar mekan elverdiğince üst kotlarda tasarlanarak duvarda sergilenen eserler üzerinde istenmeyen yansımaların görünmesi engellenebilir.⁶⁴

2.2.1.3. Sıcaklık

Doğru iklimsel koşulların sağlanmasında sıcaklığın dolaylı etkisi vardır çünkü sıcaklık nem düzeyini etkiler; kapalı bir mekanda sıcaklık arttıkça bağıl nemde azalma, sıcaklık azaldıkça bağıl nemde artma meydana gelir. Bir müzede ahşap bir

⁶³ Şener,F., Yener, A., a.g.e.

⁶⁴ Sirel, Hülya, “Müze Aydınlatmasına Zararlı Işınım ve Nesnelerin Bunlardan Korunması”

eserin çatlaması genellikle sıcaklık değişiminin sonucu olarak yorumlanır, oysa bu, sıcaklık yükselince bağıl nemin düşmesi sonucudur. Eğer ısınan havaya su buharı eklenerek bağıl nem aynı düzeyde tutulursa ahşapta veya diğer organik malzemeli eserlerde bir değişim olmayacaktır. Sıcaklık kontrolü yapılmayan müzelerde sıcaklığın 5-35°C arasında değişebileceğini, uç derecelerde, örneğin don sırasında, zaten önlem alınacağını kabul edersek, eserlerin doğrudan sıcaklık etkisiyle zarar görmeyeceği ortaya çıkar. Yine de, sıcaklığın neden olduğu genleşme ile sıcaklık yükselince artan kimyasal ve biyolojik etkinlikten kaçınmak için müzelerde sıcaklığın düşük tutulmasında yarar vardır. İnsanlar için elverişli ama fazla yüksek olmayan sıcaklık dereceleri (18±2°C) müzelerin sergileme alanları için de uygun olarak kabul edilmiştir. İçlerinde çalışma yapılmayan depolar ise 20°C'ın altında tutulabilir. Ayrıca ani ve büyük sıcaklık değişimlerinden kaçınılmalıdır.

2.2.1.4. Hava Kirliliği

Koleksiyonların yönetimlerine, aynı zamanda değer yönetimi olarak da bakılmaktadır. Müzelerde sergilenmekte olan tarihi ve kültürel eserlerin zamanla hasar görmelerinin, yıpranma ve çürümelerinin nedenleri arasında; sergileme mekanlarının sıcaklık nem değerleri ile ışık miktarı kadar hava kirliliği ve insan etkileri de önemlidir. Devamlı hava kirliliğine maruz kalmak; eserler üzerinde tahribatlara sebep olmaktadır. Bu kirleticiler genel olarak; kükürt dioksit, ozon, asetik asit, azot dioksit, hidrojen sülfid, formik asit, formaldehittir. Bazı müzelerin binaları da bir tarihi yapı olma özelliğini taşımaktadırlar. Bu binalarda; mekanik havalandırma sistemleri (örneğin; klima vb.) gibi uygulamaların kurulması ve uygulanmaları genellikle pek mümkün olamamaktadır. Bu sistemler, modern müzelerdeki iklimlendirme ve kirlilik kontrollerinde kullanılabilecek en çok tercih edilen model olmasına rağmen, tarihi nitelik özelliğini taşıyan binalarda, teknik olarak, yasal olarak ve estetik açıdan uygulanamazlar. Çünkü bu mekanik sistemler; tarihi yapının atmosferine uygun olmayan, gürültülü, kesintisiz enerji gerektiren, bakım izleme kontrol gereken sistemlerdir. Aynı zamanda, müze içerisinde çok fazla

yer işgal etmeleri sebebiyle; kullanımları sınırlı olmaktadır.⁶⁵

Hava kirliliğinin müzelerdeki eserlerin malzemelerine göre yaptığı tahribatların sonucu aşağıdaki tablo 2 de yer almaktadır. Yrd. Doç. Dr. Ferhat Karaca, Doç. Dr. Omar Alagha, Yrd. Doç. Dr. Sami Gören'in araştırmasına göre verilmiştir.

Tablo 2.2: Hava kirliliğinin müzelerde yaptığı tahribatların sonucu

Malzeme	Tahribatın Etki Durumu
Yağlı boya türü resimler	kirlenme, solma, lekelenme
Kağıtlar	solma
Metaller	korozyon
Fotoğraflar	kükürtlenme
Tekstil Ürünleri	lekelenme, mukavemetinde azalma
Tekstil Boyaları	solma
Deri	yüzeyin tozlaşıp yıpranması
Kauçuk, lastik	çatlak oluşumu

2.2.2. Müzede Güvenlik

Bir müze, dışarıdan içeriye doğru; bahçesi, binanın dış cephesi, giriş alanı, sergileme salonu, müzenin yönetim bölümü, laboratuvarları ve depolarından oluşur.⁶⁶

Müzenin, gelecek nesillere aktarımı ve sürdürülebilirliği için, eserlerinin ve binanın yapısının korunmasına gereksinim vardır. Müzenin güvenliğinin kontrollü bir şekilde yürütülmesi gereklidir.

Müzede; hırsızlık ve vandalizmi önlemek amacıyla, hareketli sensör sistemlerine duyarlı, sesli koruma sistemleri, x-ray üst arama cihazları, giriş çıkışlara turnikeler yerleştirilmeli, telefonla karakol bağlantılı sistemler ve gece-gündüz görüşlü kamera kayıtlı sistemler kurulmalıdır. Müzenin salonları gece gündüz görsel digital kayıt

⁶⁵ Ferhat Karaca, Omar Alagha, Sami Gören

⁶⁶ A.g.e.

yapan, yangını algılama sistemleri, sıcaklığı ve nemi kontrol eden havalandırma sistemleri müzede kurulan ve sistem odasından takip edilebilecek şekilde kurulmalıdır. Vitrinlerdeki eserlerin kaybolmasını, çalınmasını önlemek amacıyla kilitli vitrinler tercih edilmelidir. Müzelerin vitrinlerinin camları yansımaları önlemek amacıyla, beyaz lamine saydam renkte, kırılıp çatladığında eserlere cam kıymıklarının sıçramasını önleyen film kaplı lamine tamperli tipte, eserlerin görünmelerini etkileyen, içten ve dıştan yansımayı önleyecek şekilde %99 UV ışık geçirmeyen filtreleme özelliğine sahip olmalıdır. Eğer mümkünse, eserlere koruma amaçlı adresleme çip konulabilmektedir.⁶⁷

Yangın vb. olaylar; tarihi eserler üzerinde geri dönüşü bazen mümkün olmayan hasarlara sebep olacağı için, en üst seviyede önlem alınmalı, müzedeki personellerde bu konuda eğitimlere katılmalıdırlar. İş Sağlığı ve Güvenliği kapsamında, müzedeki tüm personele ilk yardım, yangın ve arama kurtarma eğitimleri verilmesi; olabilecek kazalar, doğal afetler gibi konularda büyük önem taşıyıp, hayat kurtarıcı olabilmektedir.

Yangın anında eserleri doğrudan etkileyecek sulu sistemler yerine, eserin niteliğine bağlı olarak karbondioksitli, köpüklü gazlı müdahale sistemleri kurulmalı, hastane ve itfaiyeye telefonla bağlantılı sistemler oluşturulmalıdır. Olası yangın ihtimallerine karşı zehirli duman çıkarmayan kablo, vernik vb. malzemeler kullanılmalıdır. Hem yapı içerisinde hem de vitrinlerin içerilerine mini klima sistemleri kurulmaktadır.⁶⁸

2.3. Müzelerde Bilgilendirme Düzeni

Sergi salonlarına yerleştirilen kiosk cihazları sayesinde, ziyaretçiler müze hakkındaki kurumsal bilgileri ve eserlerin tarihçelerini öğrenebilirler, eğer isterlerse ulaştıkları bilgilerin ve fotoğrafların çıktısı olarak alabilecekleri sistem oluşturulabilmelidir. Başta İngilizce ve Türkçe olmak üzere en az dört beş dilde tercihli sesli rehber hizmeti verilebilmelidir.

⁶⁷ A.g.e

⁶⁸ A.g.e.

Müzeler sürekli çevresel riskler bakımından takip edilmeli, müzelerin binaları ve koleksiyonların korunması açısından önem arz etmektedir. Yapılardaki görünür nem kaynakları takip edilip, tespit edildiklerinde bunlar giderilmelidir. Kirletici gazlar konusunda, ilgili yerlerden sürekli olarak bilgilendirme alınmalı ve ölçümleri yapılmalıdır. Elektronik belgeleme sistemine geçilip, nesnelere ait tüm özellikler yazılı ve görsel olarak arşivlenmelidir.⁶⁹

Ayrıca, günümüzde önemli bir konu olarak müzede yürüme engelli ziyaretçilerde düşünülüp, mekanın tasarımı buna uygun şekilde yapılmalıdır.

Resim 2.3: Tophane-i Amire Müzesi Merdivenlerinde Engelliler İçin Yapılan Tekerlekli Sandalye Aparatı



Kaynak: Aylin Targan

⁶⁹ Güleç, A., “Korumada Teşhis”, Türkiye ve Japonya’da Kültürel Mirasın Korunması Paneli, 05.12.2011, İstanbul.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ECZANE MÜZELERİ

3.1. Türkiye’deki Eczane Müzeleri

Türkiye’de eczacılık tarihi alanında müze kurulması, 1931 yılında, Türkiye’ Eczacı Naşid Baylav tarafından yapılmıştır. Farmakolog dergisinin sahip ve mesul müdürü olarak görev aldığında, eczacılık tarihi ile ilgili eşyanın kaybolmasını önlemek ve bu alnda, bir “Eczacılık Müzesi” kurmak amacıyla eczacılık malzemeleri toplamaya başlamıştır. Müze, II. Dünya Savaşı ve maddi yetersizlikler nedeniyle açılammıştır. Daha sonra, sonra, 1940 yılında Ecz. N. Baylav ve 1957’de Prof. Dr. Turhan Baytop (1920-2002) tarafından iki kez daha müze kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.⁷⁰

Türkiye’deki eczane müzeleri ayrı kurumlar altında oluşturulmuştur. Bunları, Üniversite Müzeleri, Vakıf Müzeleri, Şahıs Müzeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı müzeler ve ilaç firmaları tarafından oluşturulan müzeler olarak beş başlık altında toplanmaktadır.

3.1.1. Üniversite Bünyesinde Açılan Eczane Müzeleri

Bir üniversitenin eczacılık fakültesi bünyesinde açılan eczane müzeleridir. Bu müzelere; Anadolu Üniversitesi Eczene Müzesi, Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi, Ege Üniversitesi Eczane Müzesi, İstanbul Üniversitesi Eczane Müzesi, Hacettepe Üniversitesi Eczane Müzesi örnek verilebilir.

⁷⁰ Mat, A., Tekiner, H., “Türkiye’deki Eczacılık Tarihi Müzeleri”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi, XV/2 (2014): 1-20.

3.1.1.1. Anadolu Üniversitesi Eczane Müzesi

Eskişehir'in ilk eczanelerinden biri olan Sıhhat Eczanesi, 16 Şubat 2010 Salı günü açılışı yapılmış ve 1925 yılından 15 Mart 2009 tarihine kadar Eskişehir'de hizmet vermiş, sonrasına, Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde Eczane Müzesi olarak sergilenmiştir.

2008 yılında Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dekanı, eczacılık mesleğini genç kuşaklara daha iyi anlatabilmek amacıyla bir tarihi eczaneyi sürekli sergilemeyi amaçlamıştır. Eskişehir'in Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarına ait bir eczanesi olan Sıhhat Eczanesi'nin buna en uygun örnek olduğunu düşünmüştür. 2008 yılının sonbaharında Eczacı Ali Rıza Usluer'e eczanesinde bir dekor değişikliği düşündüğü takdirde dolaplarını üniversiteye bağışlayıp bağışlayamayacağını sormuş, kendisi hayatta iken değil; ama bu dünyadan göçüp gittikten sonra bunun mümkün olabileceğini yanıtı alınmıştı. Maalesef bu konuşmadan 6 ay sonra (15 Mart 2009) Eczacı Ali Rıza Usluer vefat etmiş, varislerinin Sayın Usluer'in sözünü bir vasiyet olarak kabul etmeleri üzerine; eczane 85 yıldan beri bulunduğu adresinden fakülteye taşınmıştır. Taşınma sürecinde Eczacı Ali Rıza Usluer'in aslında iyi bir koleksiyoncu olduğu da ortaya çıkmıştır. Eczanesinin kendisine 85 yıllık geçmişine ait birçok ilaç ve tüm laboratuvar araç ve gerecini özenle muhafaza etmiştir. Bu malzemeleri, Cumhuriyet'in ilk yıllarına ait eczane dolapları, eczane düzeni, laboratuvar araç ve gereçlerine ilave olarak, farmakopeler, reçete kayıt defterleri ve bugün Tarihi Sıhhat Eczanesi Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde üretilmeyen pek çok eski ilaca ait şişe ve kutularıyla bu eczane, eczacılık tarihi araştırmalarına ışık tutacak bir mekan olarak Anadolu Üniversitesi'nin koruması altına alınmıştır.⁷¹

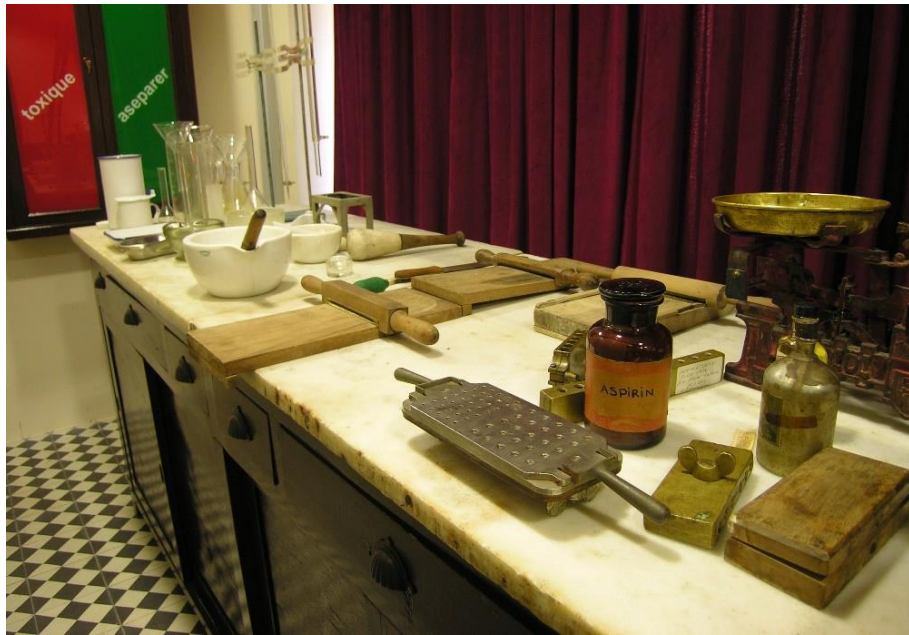
⁷¹ Kırmıner,N.,”Tarihi ‘Sıhhat Eczanesi’ Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi, cilt 12 sayı 1 (2010).

Resim 3.1: Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi- Sıhhat Eczanesi (Eskişehir)



Kaynak: Neşe Kırımer Arşivi, Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi

Resim3.2: Sıhhat Eczanesi'nin ilâç hazırlama bankosu (Eskişehir)



Kaynak: Feza Günergun Arşivi

Anadolu Üniversitesi'nde kurulmuş olan bu müzedeki mevcut malzemeler, Sıhhat Eczanesi'nin orijinal malzemeleri olup, yaşayan bir eczane düzeninde sergilenmektedir. Eczanede nem-sıcaklık kontrolü bulunmamaktadır. Havalandırma, ısı, ışık koşulları yeterli değildir.

3.1.1.2. Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi

Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi'nin içerisinde, üç bölümden oluşmaktadır. Müzede 1920 ve 1980 yılları arasında eczacılık fakültesi laboratuvarlarında ilaç yapımında kullanılan makineler, ilaç ve ham maddeleri, hassas teraziler, mikroskoplar ve ilaç şişeleri bulunmaktadır. Müzenin Bölümleri; ilaç müzesi, cihaz müzesi ve müze eczanedir.

İlaç Müzesi; Osmanlı Dönemi ile Cumhuriyet'in ilk 30 yılında kullanılan hazır ilaçlar, yaklaşık 100 adet ilaç yapımında kullanılan ilaç hammaddeler vardır.

Cihaz Müzesi; Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nin kuruluşundan bu yana kullanılan ancak değişik nedenlerden dolayı kullanım dışı kalmış cihazlar bulunmaktadır. Küçük cihazlar özel olarak yaptırılan dolaplarda, büyük olanlar ise açıkta sergilenmektedir. Müzenin bu kısmında mikroskoplar, teraziler ve ilaç analizi ve araştırmalarda kullanılan cihaz ve aletler sergilenmektedir. yer almaktadır.

Müze Eczane; Eczacılık Müzesi'nin üçüncü bölümüdür. 1900'lü yılların bir eczanesi canlandırılmıştır. Müze Eczane iki kısımdan meydana geliyor. Majistral diye bilinen; yani eczane ortamında elde yapılan ilaçların hazırlandığı-üretildiği kısımdır. Bu kısımda teraziler, havanda ilaç yapımı için gerekli aletler, göz merhemi ve göz damlası hazırlanmasında kullanılan ilaç etkin maddeleri ve bitkisel ilaçlar bulunur. Eczanenin ilaç yapma kısmında hazırlanan ilaçlar eczanenin reçete kayıt defterine yazıldıktan sonra hastaya bir pencereden verilmektedir.

Müze her zaman ziyarete açık olup, aynı zamanda eczacılık fakültesi öğrencilerinin eğitimlerinde de kullanılmaktadır. Bu sayede yaklaşık 100 sene öncesine ait, eczacılık mesleği de günümüz eczacılığı ile karşılaştırma yapılabilmektedir.

Müzedeki koleksiyonlar arasında, cam tüp içinde enjeksiyon preparatları ve serumlar yer alır.

Müzede ilaç kutuları, şişelerin bilgilendirmesi etiketleme ile yapılmıştır. Bir müze olarak değil, üniversitenin içinde sergileme alanı olarak yer almaktadır. Bu nedenle de, havalandırma, ısı, ışık uygun koşullarda sağlanamamaktadır. Nem-sıcaklık kontrolü yoktur.

Resim 3.3: Ankara Üniversitesi Müze Eczanesi



Kaynak: (çevrimiçi), (<http://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2013/12/eczane.jpg>)

Resim 3.4: Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi



Kaynak: (çevrimiçi), http://www.pharmacy.ankara.edu.tr/?page_id=756, Erişim: 10.05.2014

3.1.1.3. Ege Üniversitesi Eczane Müzesi

İzmir, Osmanlı Döneminde hastane ve eczane bakımından İstanbul'dan sonra, İmparatorluğun en önemli bitkisel drog ticaret merkezi olmuştur. İzmir'de bugünkü anlamda ilk eczaneler 19.yy'dan itibaren açılmaya başlamış, ilk eczane sahiplerinin tamamı gayri-müslimlerden oluşmuştur.1890 yılında İzmir'de 40 kadar diplomalı eczacı bulunuyordu. Bu dönemde İzmir'in nüfusu 500.000 civarındaydı. Türk Eczacılar ise 1900 yıllarının başından itibaren İzmir'de eczane açmaya başlamışlardır.1922 yılına gelindiğinde, İzmir'de 50 eczane vardı. Bunlardan sadece

4'ü Türk eczacılara aitti. Bu eczanelerden biri de Süleyman Ferit Bey'e ait Şifa Eczanesi'dir.⁷²

Resim 3.5: İzmir Şifa Eczanesi



Kaynak: (çevrimiçi) <http://www.pharm.ege.edu.tr>, Erişim: 25.08.2015

Süleyman Ferit Bey, 1909 yılında, Tilkilik semtinde bulunan Eczane-i Umumi'yi (Pharmacie Internationale) 215 altın liraya satın alarak serbest eczacılığa başlamıştır. Süleyman Ferit Bey, satın aldığı Eczane-i Umumi'nin adını Kanaat Eczanesi olarak değiştirmiş ve müstahzar imalatına da başlamıştır. İşlerini geliştiren Süleyman Ferit Bey, 1911 yılında, Hükümet Caddesi'ndeki daha önce eczacı Kadızade Hüseyin Rifad tarafından kurulmuş ve sonra bir Rum eczacıya satılmış olan Şifa Eczanesi'ni de, 250 altın liraya satın almıştır ve burayı İzmir'in en ünlü eczanesi haline getirmiştir. Tilkilik semtindeki Kanaat Eczanesi'ni, Şifa Eczanesi'ne taşımış, Kanaat Eczanesi'nin bulunduğu yerde ise ilaç imalatı yapım işini sürdürmüştür.⁷³

⁷² (çevrimiçi), <http://www.pharm.ege.edu.tr>

⁷³ (çevrimiçi), <http://www.pharm.ege.edu.tr>

Resim 3.6: İzmir Şifa Eczanesi



Kaynak: (çevrimiçi), <http://www.pharm.ege.edu.tr>

Süleyman Ferit Bey, tıbbi müstahzar yapımına ilk eczanesi olan Kanaat Eczanesi'nin laboratuvarında başlamıştır. İlk tıbbi müstahzarı da Ferit Kuvvet Şurubu'dur.⁷⁴

Süleyman Ferit Bey, ilaç imalatı yanı sıra diş macunu, diş tozu, diş suyu, saç suyu, tuvalet ve çocuk pudraları ile Altın Damla, Unutma Beni, Leylak, Dalya, Manolya, Yasemin, Yaz Yağmuru, Fujer, Limon Çiçeği gibi çok ün salmış kolonyalar ve benzeri kozmetik preparatların da imalatını yapmıştır. İmal ettiği ilk Türk kolonya, losyon ve kremleri bu alanda bir sanayinin doğmasına yol açmıştır.⁷⁵

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında yağmalanan yerler arasında Şifa Eczanesi de bulunmaktaydı. Bu olaydan sonra Süleyman Ferit Bey, İstanbul'a Beylerbeyi'ne yerleşmiş, 1920 yılında, tekrar İzmir'e dönerek eczanesinin bitişiğindeki tatlıcı dükkânını satın alarak genişlettiği Şifa Eczanesini yeniden halkın hizmetine sunmuştur. Süleyman Ferit Bey'in oğulları da eczacılık alanındaki yatırımların sürdürülmesi için epey çaba sarf etmişler ve Eczacıbaşı soyadını almıştır. Bu çalışmaların sonucunda, Eczacıbaşı ailesi 1952 yılında,

⁷⁴ (çevrimiçi), <http://www.pharm.ege.edu.tr>

⁷⁵ (çevrimiçi), <http://pharm.ege.edu.tr>

ülkemizin önde gelen en modern ilaç üretim tesislerinden biri olan Eczacıbaşı İlaç Fabrikası'nı İstanbul'da kurmuş ve Türk İlaç Sanayisinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

Şifa Eczanesi, Süleyman Ferit Bey'in vefatından 1978 yılına kadar Kemal Eczacıbaşı'nın yönetiminde olmuş olup, daha sonra, Eczacıbaşı Parfümeri satış merkezi olarak kullanılmıştır. 1993 yılındaki yangında epey zarara uğrayan eczane; 1966'da orijinal haline döndürüldüyse de; daha sonra kapanmıştır. Daha sonra ise; Eczacıbaşı İlaç Fabrikası'nın Lüleburgaz tesislerinde müze olarak sergilenerek; 2009 yılında, Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi sergi alanına taşınmıştır.⁷⁶

Resim 3.7: Ege Üniversitesi Şifa Eczanesi Müzesi



Kaynak: https://eczacilik.ege.edu.tr/tr-3090/suleyman_ferit_eczacibasi_sifa_eczanesi.html

Ancak, Şifa Eczanesi'nin Ege Üniversitesi'nde açılması Şakir Eczacı başını üzmüştür; açılış töreninden haberi olmadığını belirtip, asıl eczanenin olduğu yerin 6-7 yıl önce satıldığını, yerinde kot ve giyim eşyası satılan bir dükkân açıldığını söylemiştir. Gerçek binası ve kendisi yaşadığı halde oranın bir eczane olmaktan çıkmasını önemli bir kayıp olarak nitelendirmiştir. Şakir Eczacıbaşı, Şifa Eczanesi'nin eski yerinde, yeniden kurulmasının mümkün olduğunu söylemiştir. Şifa Eczanesi'nin ticari değil, tarih ve kültürel açıdan Türk ve İzmir tarihine yeniden kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Maketinin, orijinalinin yerini tutmasının mümkün olamayacağını, buranın bir simge, anıtsal bir yapı olduğunu belirtmiştir.

⁷⁶ (çevrimiçi), <http://www.pharm.ege.edu.tr>

Etrafında çok büyük siyasal, sosyal anılar yattığını, Türk eczacılık tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olduğunu söylemiştir. Anıtlar Kurulu’nun, Şifa Eczanesi gibi tarihsel ve kültürel önemi bulunan Türkiye genelindeki birçok binayı koruma altına alması, Türkiye’nin tarih ve kültür anlamında oldukça yararına olur demiştir. Şakir Eczacıbaşı, eczanenin ilk yerinin geri alınması konusunun aile içinde daha önce düşünüldüğünü de belirterek, Nejat Eczacıbaşı’nın oranın restorasyonunun yapılmasını istediğini belirtmiştir.

Resim 3.8: Ege Üniversitesi Şifa Eczanesi Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/eg/izmir-in-muze-eczanesi-oldu-1111749>

Ege Üniversitesi’nin Eczane Müzesi’nde de diğer eczane müzeleri gibi, bir eczane atmosferi yaşatılmış olup, hissi sergileme yapılmıştır. Malzemeler bir bütünlük içerisinde sergilenmektedir. Müzede nem-sıcaklık kontrolü bulunmamaktadır. Bilgilendirme panoları ve etiketlemelere önem verilmelidir.

3.1.1.4. İstanbul Üniversitesi Eczane Müzesi

1940 yılında, “Farmakolog” dergisinin sahibi ve müdürü olan Naşit Baylav ve 1957’de Turhan Baytop tarafından müze kurma girişiminde bulunulmuş ve bununla

ilgili yazılar yayınlanmıştır. Ancak, eczacılardan ilgi ve yardım olmamıştır.⁷⁷ Bununla ilgili; Turhan Baytop tarafından Türk eczacılık tarihi ile ilgili materyelin toplanabilmesi için 1959 yılında bir duyuru yayınlamıştır.

Resim 3.9: İstanbul Üniversitesi- Eczacılık Tarihi Müzesi dolapları



Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/eg/izmir-in-muze-eczanesi-oldu-1111749>, Erişim: 20.10.2018

Duyuruda, merkez heyetinin teşebbüsü ile eczacılar ve eczacılıkla ilgili dokümanları ve materyeli içeren bir eczacılık müzesinin kurulacağı belirtilmiştir. Üniversitenin çeşitli devrelerde verdiği eczacı diplomalarının numuneleri de bu müzede muhafaza edilmesi düşünülmüştür. Müzeye bağışta bulunmak isteyen eczacıları merkez heyetiyle veya eczacı okulu doçentlerinden eczacı Turhan Baytop'la temasa geçmeleri bildirilmiştir. Dökümanların orjinalleri getirilmese bile fotokopilerinin getirilmesini istemiştir. Turhan Baytop, 1957 yılında, eczacılık tarihi hakkındaki bilgilerimizin eksik olduğunu, bunun sebebinin ise meslektaşlarının eczacılık alanında göstermiş olduğu ilgisizliğe bağlamıştır. Zamanında bir meslek müzesinin açılmamış olması, eldeki arşivlerin, fotoğrafların, eczacılığa ait materyelin konservasyonunun yapılmamış olmasının bu durumu meydana getirdiğini belirtmiştir. Turhan Baytop, bu olumsuz durumların devamına engel olmak ve eczacılık tarihini aydınlatmak için geç kalınmasına rağmen bir an evvel bir meslek

⁷⁷ Mat, A., İstanbul Eczacılık Tarihi Müzesi, X.Türk Eczacılık tarihi Toplantısı Bildiri Özetleri, 2012.

müzesinin kurulmasına karar vermiştir. Müzenin kuruluşuna kadar eldeki mevcut olan doküman ve materyelin Tıp Tarihi Enstitüsü'nde veya Eczacı Okulu'nda ayrılacak bir odada veya İstanbul Eczacı Odası tarafından gösterilecek bir yerde muhafazasını gerektiği belirtilmiştir.⁷⁸Turhan Baytop, tüm bu çalışmaları, eserlerin zarar görmemesi için yapmıştır. Bugün konservasyonu sağlanan eserlerin günümüze kadar ulaşmasının ancak bir müze ile olabileceğini düşünmüştür.

Turhan Baytop, kendisi bir koleksiyon oluşturmaya başlamıştır. Böylece “ Türk Eczacılık Tarihi Müzesi”, 1960 yılında, Turhan Baytop'un kişisel koleksiyonu sayesinde kurulmuş olup, 7 Mayıs 1968 tarihinde ziyarete açılmıştır.⁷⁹

Turhan Baytop'un şahsi koleksiyonuna ilave olarak Topkapı Sarayı Müzesi'nden alınan Enderun eczanesine ait malzemeler, Dr. Kamil Berk tarafından hediye edilen tarihi eşyalar, Eczacı Pertev Ertem tarafından hediye edilen, babası Ethem Pertev'in Aksaray'daki “Pertev Eczanesi”ne ait karıştırma ve eleme makineleri, Eczacı Süleyman Recep Taşcıoğlu'nun da Beşiktaş'daki eczanelerinden ayırıp vermiş olduğu kıymetli eşyalar ve satın alınan bazı eşyalar katılarak Türk Eczacılık Müzesi kurulmuştur. Bu müzede, ilaç kavanozları, ilaç hazırlamaya yarayan 33 adet alet ve cam eşyalar, eski ilaçlar, eczacılık tarihi ile ilgili 87 adet Türkçe ve yabancı dilde kitaplar, değişik dönemlere ait 5 tane Türk eczacılık diploması, grup resimleri ve levhalar sergilenmektedir. Müzenin koleksiyonunda toplam 1.500 civarında tarihi eşya bulunmaktadır. Müzede bulunan eşyalar arasında; Topkapı Sarayı Enderun Eczanesi'ne ait dolaplar, etiket, şişe, kavanozlar, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde Türkiye'de ve Avrupa'dan getirilen ilaçlar, 100'e yakın porselen ilâç kavanozu ve 130 adet ilâç şişesi, ilaç yapımında kullanılan çeşitli alet ve cam eşya, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde kullanılan ders kitapları, diploma ve sertifikalar, tarihî tabela, vb. belgeler bulunmaktadır.⁸⁰

Eczane Müzesi, 15 Temmuz 1984 tarihinde, Fakülte'nin C bloğu birinci katına taşınarak, ziyarete açılmıştır. 1000 olan eşya sayısı zaman içerisinde koleksiyonunda genişlemesiyle 3000'e ulaşmıştır. Daha sonra müzenin eşyaları Afife Mat tarafından muhafaza altına alınarak arşivde saklanmıştır. 2010 yılında restorasyonu biten

⁷⁸ Baytop,T., A.g.e.

⁷⁹ Mat,A.,a.g.e.

⁸⁰ T. Baytop, Eczahane'den Eczane'ye ,“Türkiye'de Eczaneler ve Eczacılar”

Keçecizade Fuat Paşa Konağı'nın birinci katındaki iki büyük salon müzeye ayrılmıştır.⁸¹

Porselen malzemeden üretilen eczacılık nesneleri, aynı rafta sergilenmekte olup, içerisinde bulunan ilaçların içeriklerine göre de sınıflandırılmışlardır. Bitkilerden üretilen ilaçların porselen kavanozlarının sunumları, üzerlerinde içeriklerine ait yazılar ve ilacı tanımlayan uygun etiketlemelerle yapılmaktadır.

Resim 3.10: İstanbul Üniversitesi'ndeki Müzedeki eczacılık malzemeleri



Kaynak: (çevrimiçi) <http://www.istanbul.gov.tr/eczacilik-tarihine-dair-her-sey-bu-muzede>, Erişim: 20.05.2019

Resim 3.11 : İstanbul Üniversitesi'ndeki Müzedeki ecza kavanozları



Kaynak: (çevrimiçi), <http://www.istanbul.gov.tr/eczacilik-tarihine-dair-her-sey-bu-muzede>, Erişim: 20.05.2019

⁸¹ Mat,A. A.g.e.

Eczacılık Tarihi Müzesi'nin açılışı, 6 Haziran 2012'de İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi eczane Müzesi'nde ise, Üniversitenin Eczacılık Fakültesi'nin Dekanlık katında müze için ayrılan bir odada sergileme yapılmaktadır. Orada da; eczacılık ile ilgili tüm malzemeler orijinal olup, eczanedeki düzende sunum yapılmaya çalışılmıştır. Aynı nesneler bir arada sergilenmektedir. Müzede nem-sıcaklık kontrolü yoktur. Nem-sıcaklık kontrolü sağlanarak, kimyasal içerikli eski ilaçların bozulması engellenmelidir. Bilgilendirme panoları, etiketler, müze ile ilgili broşürler hazırlanmalıdır.

3.1.1.5. Hacettepe Üniversitesi Eczane Müzesi

Hacettepe Üniversitesi Eczane Müzesi, Ekrem Sezik'in kişisel gayretleri sayesinde Farmakognozi Anabilim Dalı bünyesinde kurulmuştur.⁸² “Eski Türk Eczanesi Müzesi”, Şehremini Merkez Eczanesi'nin bütün dolap ve malzemeleri kullanılarak müze olarak kurulmuş ve korunmakta olan Osmanlı dönemine ait ilk eczanedir. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Anabilim Dalı'nın girişindedir. Şehremini Merkez Eczanesi, 30 Ekim 1923 tarihinde Ecz. Ahmet Hamdi [Emgen] tarafından vefat eden Ecz. Konstantin Sava Mandika'nın (veya Mondiana) varisi olan eşinden 500 Osmanlı lirasına satın alınmıştır. Eczane 27 yıl kadar Ecz. Konstantin Sava Mandika'nın yönetiminde kalmıştır. Devir senedinde Eczane'nin “Şehremini, Ereğli Mahallesi, Tramvay Caddesi 185 numarada” bulunduğu kayıtlıdır. Eczane, 1932 yılına kadar eski yerinde kalmış, 1932'de, Ecz. Ahmet Hamdi Emgen tarafından Millet Caddesi üzerinde yaptırılan, Çapa Hastanesi yanındaki yeni binanın girişine taşınmıştır. Ecz. Hamdi Emgen 1973 yılında vefat edince, kızı Ecz. İhsan Gezgin eczanenin idaresini üstlenmiştir. Ecz. İhsan Gezgin, 1980 yılı sonunda, sağlık sebepleri dolayısıyla eczaneyi kapatmıştır. Eczane, kapandığı tarihte takriben 85 yaşında idi. Bu eczane ömrünün en uzun devresini, yani 51 yılını, Ecz. A. Hamdi Emgen'in, 7 yılını da kızı Ecz. İhsan Gezgin'in idaresinde geçirmiştir. 1981 yılında Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmakognozi

⁸² Baytop, T., kısaltılmış 2. baskıya hazırlayan Afife Mat, İstanbul 2010 ” Türk Eczacılık Tarihi”, İstanbul Üniversitesi yayınları, sayfa 328.

öğretim üyesi Prof. Dr. Ekrem Sezik, bu tarihi eczanenin kapandığını haber almış ve Ecz. İhsan Gezgin'e müze yapmak üzere müracaat etmiştir. İhsan Gezgin, eczanenin bütün dolaplarını, ilaçları ve malzemesi ile beraber Ekrem Sezik'e hibe edilmiştir. E. Sezik, bütün bu malzemeyi Ankara'ya kendi imkânları ile nakletmiş daha sonra Kocatepe Rotary Kulübüne, müze kuruluşu için bir toplum hizmeti projesi sunmuştur. Proje kabul edildikten sonra, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü tarafından da onaylanmıştır. Eczane, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmakognozi Anabilim Dalı girişinde, 23 Aralık 1983 tarihinde, bir törenle açılmıştır. Şehremini Merkez Eczanesi, bir asrı geçmiş ömrünün 27 yılını müze olarak geçirmiştir. Şehremini Merkez Eczanesi'nde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin eczacılığı ile ilgili çok sayıda malzeme bulunmaktadır.⁸³

Resim 3.12: Eski Türk Eczanesi Müzesi (Şehremini Merkez Eczanesi)



Kaynak: Ekrem Sezik, “Şehremini Merkez Eczanesi Reçete Kayıt Defteri” Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi, www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/oba/article/view/9015

Müze-Eczane'nin reçete kayıt defterlerinde, o yılların hekimler ve hastalarına ait majistral ilaç ve reçete kayıtları bulunmaktadır. Reçete kayıt defterlerinin en eskisi,

⁸³ Sezik, E. “Şehremini Merkez Eczanesi Reçete Kayıt Defteri”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları XI/1-2 (2009-10).

1922-23 yıllarına aittir. Bu defterde Eczacı K. Sava Mandika döneminin son, Ecz. Ahmet Hamdi'nin ilk kayıtları görülmektedir. Bu defter halen E. Sezik'in özel koleksiyonunda muhafaza edilmektedir.

Müzenin ortam koşullarının daha iyi olması için, nem-sıcaklık kontrolü düzenli olarak sağlanmalıdır. Müzenin temizlik gibi bakımları düzenli olarak yapılmalı, tozu alınmalıdır. Toz vb. kirleticiler başta olmak üzere diğer malzemelerde de başka hasarların oluşmasına zemin hazırlar.⁸⁴

3.1.1.6. Marmara Üniversitesi Eczacılık Müzesi

Eczacılık Müzesi, 1998 yılında Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde Prof. Dr. Emre Dölen, Dr. Ecz. Doğan Üvey ve Doç. Dr. Ali Demir Sezer'in katkılarıyla kurulmuştur. Burada, eczacılık tarihi ile ilgili kitap ve belgeler, eski eczacılık katalogları, havanlar, ilâç yapımında kullanılan cihazlar ve aletleri sergilenmektedir.⁸⁵

Resim 3.13: Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi İlaçlarının Düzeni



Kaynak: <http://dosya.marmara.edu.tr/ecz/fotolar/Galeri/Fak%C3%BCltemiz/Bet4.jpg>

Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi'nde, dolapta sergilenmekte olan nesnelerin sunumu düzenli olmayıp ilaç şişeleri ve aletler gelişigüzel yerleştirilmiştir. Ortamda ve vitrinlerde iklimlendirme olmadığı gibi ışık düzeni de eserlerin görülebilmesini

⁸⁴ Bkz. Ahşa eserlerin konservasyonu

⁸⁵ Mat, A., Tekiner, H., "Türkiye'deki Eczacılık Tarihi Müzeleri"

sağlamamaktadır. Aynı tür eserlerin bir arada olup, farklı olanların ise, başka bir dolapta sergilenmesi gerekmektedir. İlaç şişelerinin fazla karmaşık bir şekilde olması ziyaretçiyi yormakta, görüntü olarak rahatsız edici olmaktadır.

Resim 3.14: Marmara Üniversitesi Eczane Müzesi Dolap Düzeni



Kaynak: <http://dosya.marmara.edu.tr/ecz/fotolar/Galeri/Fak%C3%BCltemiz/Bet4.jpg>

3.1.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bünyesindeki Eczane Müzeleri

3.1.2.1. İzmir Etnografya Müzesi Müze Eczanesi

İzmir'in ilk eczanelerinden olan, İttihat Eczanesi'nin sahibi Mehmed Esad Kipman'ın oğlu Ecz. H. Enis Kipman tarafından Mayıs 1988'de bağışlanan müzede, eczane dolapları, tabela, terazi, porselen ilâç kavanozları, cam ilâç şişeleri, laboratuvar malzemeleri ve Ecz. Mehmed Esad Kipman'a (1877-1941) ait Eczacı Mektebi diploması (1901) sergilenmektedir.⁸⁶

Bu müzenin sergileme ve sunumu; genel eczane müzelerinde olduğu gibi, yaşayan bir eczane görünümündedir. Müzede aynı tür eserler bir arada sergilenmekte olup, düzenli bir sunum oluşturmaktadır. Ancak, yazı olarak bilgilendirme konusunda

⁸⁶ İzmir Etnografya Müzesi, (çevrimiçi), <http://www.izmirmuzesi.gov.tr/izmir-muze-mudurlugu-etnografya-muzesi>.

Sandalcı, M., "Belgelerle Türk Eczacılığı" (1840-1948) - Eczacılar, Ecza Depoları. Cilt 5. İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 2006, s. 172.

biraz eksiklikler bulunmaktadır. Panolar, etiketler ile ilaçlar hakkında ilgi veren materyaller bulunmamaktadır. Ayrıca, müzede nem – sıcaklık kontrolü yoktur. En kısa zamanda bu eksiklikler giderilmelidir.

Resim3.15: İzmir Etnografya Müzesi Müze Eczanesi



Kaynak: Tekiner, Halil Halil Tekiner Görsel Arşivi

3.1.3. Vakıf Müzeleri

Ülkemizde çeşitli vakıfların destek verdiği müzeler bulunmaktadır. Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Müzesi Buna örnek verilebilir.

3.1.3.1. Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Eczane Müzesi

Surp Pırgiç Hastanesi Osmanlı döneminde, hayırsever Harutyun Amira Bezciyan'ın (1771-1834) bağışıyla 31 Mayıs 1834'te İstanbul Yedikule'de kurulmuştur. 1848 yılında hastane bünyesinde bir eczane oluşturularak, burada ilâç üretim ve dağıtımına başlanmıştır. Halen varlığını devam ettiren eczanenin orijinal dekorasyonu bugün de korunmaktadır. Eczanede sergilenenler arasında; 19. ve 20. yüzyıllarda hastane ve eczane bölümlerinde kullanılan çeşitli ilâç kutuları, Surp Pırgiç amblemi taşıyan porselen ilâç kavanozları ve cam şişeler, tıbbî aletler bulunmaktadır.

Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Vakfı Eczane Müzesi'nde koleksiyonlar çoğunlukla bağışçıların katkılarıyla oluşturulmuştur. Hastane bahçesinin ayrılan bir bölümünde müze koleksiyonları için böyle bir alanın ayrılması Eczane Müzeciliği açısından büyük bir öneme sahiptir. Müze, koleksiyonlarını çok iyi bir şekilde tanıtmakta, etiket ve arşivlerini düzenli olarak tutmaktadır. Ancak, araştırmacılara dönük çalışmaları Üniversite Müzelerine göre biraz kapalıdır.

Resim3.16: Surp Pirgiç Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi Kataloğu

3.1.3.2. Rahmi Koç Müzesi Şifa Eczanesi

İstanbul'daki Rahmi M. Koç Müzesi'nde, 20. Yy. başlarına uygun dekore edilen bir dükkâna Şifa Eczanesi adı verilmiştir. Burada, ilâç yapımında kullanılan bitkiler, havanlar, tıbbî aletler, vücut protezleri vb. malzeme sergilenmektedir.

Müzenin içinde, ufak bir alanda ayrılan eczane koleksiyonları diğer müzelere göre biraz daha azdır. Ancak, böyle büyük bir müzede eczacılık alanı ile ilgili bir koleksiyonun varlığı bile eczacılık alanına verilen değeri göstermektedir. İçerisinde çok fazla eser yoktur. Müzenin içerisinde aydınlatma olmaması nedeniyle, ziyaretçilerin ilgisini fazla çekmemektedir.

Şifa eczanesinin ortam koşulu ne yazık ki çok iyi değildir. Bir müzeden ziyade, ufak bir sergileme alanı özelliği taşımaktadır. Eski bir eczaneye ait, eserlerin sergilendiği

bir koleksiyon demek daha doğru olur. Ortam koşulları da bu sergileme alanı, koleksiyonun bulunduğu-tutulduğu alan için uygun değildir. Nem-sıcaklık kontrolü yoktur.

Resim 3.17: Rahmi Koç Müzesi Şifa Eczanesi



Kaynak: Aylin Targan

3.1.3.3. Rahmi Koç Müzesi- Ali Rıza Eczanesi

Ankara'daki Rahmi Koç Sanayi Müzesi'nde yer alan eczane, Eczacı Ali Rıza Peker (1887-1961) tarafından, 1906 yılında Sivas'ta açılmış olup, ailenin üç kuşak eczacısı tarafından işletilmiştir. Ali Rıza Peker'in torunu Mustafa Demir Peker'in vefatından sonra eczane 2006 yılında kapandıktan sonra; mobilyası ve diğer malzemeleri ile birlikte, Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'ne bağışlanmıştır. Burada, Eczane'nin mobilya, ecza şişe ve kavanozları sergilenmektedir. Vitrin aydınlatmasında, genel olarak, kağıt ve kumaş eserler üzerindeki renklerin ziyaretçiler tarafından, gün ışığındaki renkler gibi algılanması için, beyaz ışık olarak floresan lambalar, sarı ışık olarak spot lamba ve akkor flamalı lambalar kullanılmıştır. Müze, dışarıdan içeriye doğru; bahçesi, binanın dış cephesi, giriş alanı, sergileme salonu, müzenin yönetim

bölümü, laboratuvarları ve depolarından oluşmaktadır. Ancak eczane tarihi ile ilgili bilgilendirme eksik olduğu gibi müze vitrinlerinde aynalaşma sorunu da vardır. Müzenin vitrinlerindeki aynalaşma sorunları da doğru camlar kullanılarak giderilmesi sağlanmalıdır.

Resim 3.18: Rahmi Koç Müzesi-Ali Rıza Eczanesi



Kaynak : (çevrimiçi), (http://www.rmkmuseum.org.tr/cengelhan/turkce/rmk_ali_riza_eczanesi.htm), Erişim: 10.08.2015

3.1.4. Şahıs Müzeleri

Şahıs müzeleri konusunda İstanbul Tarihi Şifa Eczanesi, Ali Rıza Eczanesi, Yeni Moda Eczanesi, Eski Eczacılık Evi örnek verilebilir.

3.1.4.1. Yeni Moda Eczanesi

1902 yılında, Kızıltoprak'ta Eczacı Faik İskender tarafından, “Eczahane-i Saadet” adıyla açılan eczanenin adı, 1928 yılında eczane sayısını sınırlandıran kanun çıkınca Moda'ya nakledilmiş ve adı “Moda Eczanesi” olarak değiştirilmiş. Daha sonra, 1937 yılında Eczacı Halil Nejat Sezer'in satın alınması ve harf devrimi ile, “Yeni Moda” Eczanesi olarak yeni ismini almıştır. Burası günümüzde de, Halil Nejat Sezer'in oğlu Eczacı Melih Ziya Sezer tarafından işletilen, kendi laboratuvarı olan ender

eczanelerden biridir. Bu eczanede, havan sesleri arasında, tam anlamıyla, eski eczane atmosferi yaşanmaktadır.⁸⁷

Resim 3.19: Yeni Moda Eczanesi Sergileme Düzeni



Kaynak: (çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1330585-kadikoydeki-yeni-moda-eczanesi-ziyaretçilerini-buyuluyor/11>, Erişim: 10.06.2019

Eczaneye girince hemen sağ tarafınızda kalan bu vitrin, 1937 yılında Melih Ziya Sezer'in babası Halil Bey tarafından yaptırılmıştır.

Eczanede, en yenisi elli, en eskisi eczane ile yaşıt onlarca kavanoz ve ilaç şişe vardır. Eski eczanelerin ilaç imalatı için kendi laboratuvarı olduğu günümüzde de hala biliniyor. Geçmişe ve eski eşyalara çok düşkün olan Melih Bey bu laboratuvarı günümüzde ise adeta bir antikacı olarak kullanıyor.⁸⁸

Bu müzede nesnelerin korunmasını ve görsellik açısından eserlerin özelliklerinin net ve doğru bir biçimde algılanmalarının sağlayacak bir aydınlatma yapılamamıştır. Ayrıca, müze olarak kullanılan bu yapının hem korunması, sergilenen objelere kabuk oluşturmaması, hem de kendini müze olarak da içinde barındırdığı eserleri nitelikli

⁸⁷ M. Sandalcı, G. Sandalcı, Belgelerle Türk Eczacılığı II (1840-1948) - Reçeteler, İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 1998, s. 219-22.

⁸⁸ <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1330585-kadikoydeki-yeni-moda-eczanesi-ziyaretçilerini-buyuluyor/12>

biçimde algılamasını sağlayacak bir aydınlatma yapılmamıştır.⁸⁹

Resim 3.20: Yeni Moda Eczanesi’nde Eczacılık Malzemelerinin Sunumu



Kaynak: (çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/yasam/haber/1330585-kadikoydeki-yeni-moda-eczanesi-ziyaretcilerini-buyuluyor/11>, Erişim: 10.06.2019

Sıvı ilaçların saklama kaplarının ana malzemesi genellikle camdır. Cam eserler, sergilenirken, eserlerin deprem vb. doğal afetlere karşı düşüp kırılmalarını önlemek için, rafların kenar kısımlarına çok yakın olmadan konumlandırılmış ilave bir tedbir alınmıştır. Böyle durumlarda müzelerde, eserlerin önüne ince bir ip çekilerek ya da eserlerin sunumunu engellemeyecek şekilde saydam bir bariyer ile de sergileme yapılması önerilebilir.

3.1.4.2. Eski Eczacılık Evi

Eskişehir Odun Pazarı’nda 360 yıllık Osmanlı konağının içinde yer alan eczane müzesi, 32 yıl eczacı kalfalığı yapmış olan Niyazi Çapa tarafından restore ettirilerek “Beylerbeyi Konağı” ismiyle müzeye dönüştürülmüştür. Niyazi Çapa giriş katında folklorik kıyafetlerin sergilendiği bu konağın bir katını eczacılık müzesi olarak düzenleyerek, Türkiye’nin değişik illerinden toplanan ilaçlar, cam kavanozları,

⁸⁹ Cüneyt, Kurtay, Uğurtan Aybar, Aysu Başkaya, Işık Aksulu

laboratuvar araç gereçleri ile eczacılıkla ilgili eski kitap ve fotoğrafları sergilemektedir.⁹⁰

Resim 3.21: Eskişehir Eski Eczacılık Evi



Kaynak: Afife Mat

Müzede eserler, vitrinsiz, tozlu bir ortamda herhangi bir düzen gözetmeksizin sergilenmektedirler. Ayrıca ortam koşulları kontrol edilmediği gibi ışıklandırma ve bilgilendirme de yapılmamıştır.

3.1.5. İlaç Firmaları Tarafından Açılan Müzeler

Ülkemizde çeşitli ilaç firmaları tarafından açılan müzeler bulunmaktadır. Abdi İbrahim Eczane Müzesi, Mustafa Nevzat Eczacılık Evi bunlara örnek verilebilir.

3.1.5.1. Abdi İbrahim Eczane Müzesi

Heybeliada'da 99 yıldır hizmet veren Halk Eczanesi, Hadımköy'deki Abdi İbrahim ilaç firmasının tesislerine taşınmış ve müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. Türk

⁹⁰ A. Mat, "Türkiye'deki eczacılık tarihi müzeleri," s. 34-36.

eczacılık tarihinin en eski eczanelerinden biri olan Halk Eczanesi 1903te Eczacı Yusuf Süleyman Adalı tarafından kurulmuştur. Daha sonra eczaneyi ikinci sahipleri Heybeliada'dan, Prokoz Ailesinden Kiryekiçe ve Andon Prokoz çifti devralmışlar ve 40 yıl boyunca işletmişlerdir. 1990'lı yıllara gelindiğinde çift artık eczaneyi işletmeyi bırakmıştır. Ama kapatmayı da istemediklerinden tarihine sahip çıkacak birini bulana kadar beklemişlerdir. Türkiye'nin en eski ilaç firmalarından Abdi İbrahim İstanbul, Hadımköy'deki üretim tesislerinde, 99 yıllık Heybeliada Halk Eczanesini antika ilaç şişeleriyle birlikte içindeki tüm eşyasını tesislerine taşıyarak müze haline getirmiştir. Firmanın tarihi de neredeyse eczane kadar geçmişe dayanmaktadır.⁹¹

Resim 3.22: Abdi İbrahim İlâç Sanayi Eczacılık Müzesi



Kaynak: Afife Mat

Müzedeki; Osmanlı, Selçuklu ve Bizans dönemlerine ait çok sayıda havan, ilaçların saklandığı porselen kaplar, cam ilaç şişeleri yer almaktadır.⁹²

⁹¹ (çevrimiçi), <http://www.milliyet.com.tr/Pazar/Haber>, Erişim tarihi : 02.10.2014

⁹² Mat,A.,Tekiner,H., a.g.e.

Resim 3.23: Abdi İbrahim İlâç Sanayi ilâç kavanozları



Kaynak: Afife Mat

Müzenin Hadımköy'deki binasındaki sergileme eczane atmosferi yaratılarak yapılmakta olup, birbirleri ile aynı tür olan nesneler bir arada sergilenmektedirler. Maslak'taki Genel Müdürlük Binası'ndaki sergileme ise; biraz daha farklıdır. Binanın giriş kısmında, vitrinlerde sergileme yapılmaktadır. Bir müze izlenimi vermemektedir.

Müzedede nem-sıcaklık kontrolü yoktur. Maslak'ta bulunan koleksiyon bir müze ortamında değil, ilaç firmasının giriş katında sergilenmektedir. Bu nedenle sergileme düzeni iyi değildir. Bilgilendirme yetersizdir.

3.1.5.2. Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi

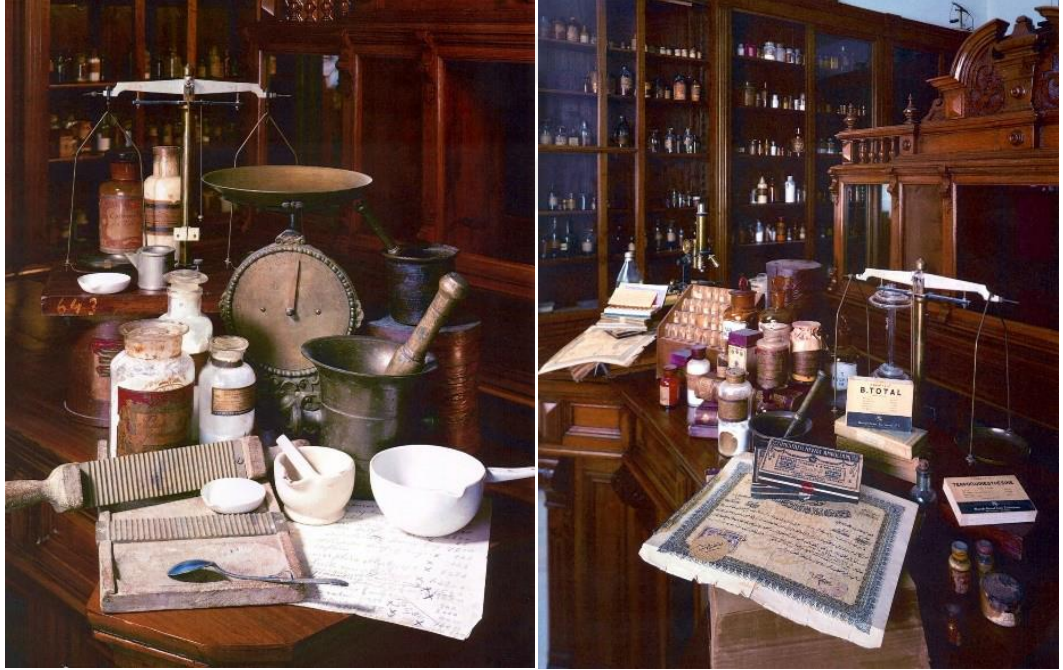
1903 yılında Askeri Tıp Mektebi Eczacı Sınıfından mezun olan Mustafa Nevzat Pırsak (1879-1968), 1911-1933 yılları arasında Eczacı Mektebi'nde hocalık yaptıktan sonra, 1923 yılında Üsküdar'da konut olarak kiraladığı konağın giriş katını ilâç üretim laboratuvarı olarak kullanmıştır. Mustafa Nevzat İlâç Sanayi, bu konağı satın aldıktan sonra, tamir ettirerek, 1989 yılında Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür

Evi olarak açmıştır. Burada, Osmanlı eczanesine ait dolap ve malzemeleri ile Mustafa Nevzat Laboratuvarı'na ait tarihî belge ve ilaçlar sergilenmektedir.⁹³

Bu müzedeki eserler, halen daha yaşayan, varlığını sürdüren bir eczane gibi sunulmakta ve sergilenmektedirler. Hissi sergileme yapılan müzede; eczane müzeciliği olarak bakıldığında, ideal bir sergileme yapılmaktadır. Orijinal dolaplarda sergilenen ilaç şişeleri düzenlidir. İlaç hazırlığında kullanılan malzemelerde müzenin bir köşesinde sergilenmektedirler.

Müzenin ortam koşulları ne yazık ki yeteri kadar iyi değildir. Nem-sıcaklık kontrolü yoktur. Müzede hali hazırda bir eczane atmosferi olsa da, bilgilendirme yeterli değildir.

Resim 3.24: Mustafa Nevzat Eczacılık, Tıp ve Kültür Evi



Kaynak: Afife Mat

⁹³ Mat,A.,Tekiner,H., a.g.e.

3.2. Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi Örneği'nin İncelenmesi

Karabük Eczanesinin sahibi sahibi Ecz. Hikmet Şeyhoğlu, burayı müze olmak için; Yeditepe Üniversitesi'ne vermiştir. İstanbul'a taşınan eczane 22 Eylül 2006 yılında müze olarak açılmıştır. Karabük Eczanesinin orijinali 165 m² zeminde (laboratuar ve soğuk serum odası dahil). 100 m² asma kat (Nöbet Dairesi) olmak üzere 265 m²' dir Eczacılık Müzesi'nde, dolapların düzeni yapılırken, orijinaline yakın olmasına dikkat edilmiş, uygun düzenlemeler yapılmıştır. Eczacılık Fakültesi Müzesi'nde bulunan tüm dolap ve malzemeler orjinaldir. Eczane Müzesi'nde hassas teraziler, havanlar, kitaplar, kavanoz ve şişelerle beraber, 1950 yılından günümüze kadar kullanılan çok çeşitli müstahzarlar yer almaktadır.⁹⁴

Resim 3.25: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi



Kaynak: Aylin Targan

Yeditepe Eczane Müzesi'nde genel olarak, vitrin içi sergileme metodu kullanılmıştır. Bilgi panoları, fotoğraflar ile durağan bir sergileme vardır.

⁹⁴ Yrd.Doç.Dr.Nazlı Şencan Sosyal Eczacılık Dept. Müze Koor.
(çevrimiçi) <http://eczacilik.yeditepe.edu.tr/eczacilik-muzesi-galeri.htm>, erişim tarihi: 10.05.2015.

Müzenin mevcut vitrinleri, eserlerin korunmasını ve güvenli bir şekilde ziyaretçiye sunulmasını sağlamaktadır.⁹⁵

Resim 3.26: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Aylin Targan

Müzenin oldukça kalabalık vitrinlerde oklarla, rakam ya da harflerle eserlerin yerleri gösterilmiştir. Eserler numaralandırılıp, eserden uzakta vitrinin alt bölümünde bu numaralar açıkça tarif edilmiştir. Etiketler ziyaretçilerin okuyabilecekleri ölçüde ideal ve aynı tarzda karakter yazı ve puntoda yazılmıştır. Etiketler çevreden gelecek toz, renk değiştirme, yırtılma gibi etkilere karşı üzerleri ince bir film ile kaplanarak ya da pleksiglas içine korunmuştur. Foreks baskılar etiketlerde yaygın kullanılmıştır. Sergi etiketleri, nesnelerin yakınına konulmuştur.⁹⁶

⁹⁵ Erbay,M.,”Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması”,Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

⁹⁶ Erbay,M.,”Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması”,Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

Resim 3.27: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi, Eczacı Önlüğü



Kaynak: Aylin Targan

Müzenin koleksiyonundaki eserleri arasında yer alan eczacılık gömleği, mesleği tanıtmak, eczane görünümünü vermek amacıyla doğru bir sergilenmektedir. Bu şekildeki malzemelerin; bir model ile canlandırma yapılarak sergilenmesi, tekstil eserin sağlığı açısından daha uygun olacaktır. Modelli sunum tekniği olarak adlandırılan bu sunum tekniğinde, modeller hareketsiz, yarı hareketli, konuşan vb. gibi fiziksel yeterlilikleri ile çeşitlendirilmesinin yanında balmumu porselen, kumaş, silikon gibi çeşitli malzemelerden üretilenler kullanılabilir.⁹⁷

Ayrıca bu müzede sergi salonlarında sergilenen eserleri resimler, giysiler, şişeler ve vitrinler halinde gruplamak mümkündür.

⁹⁷ Erbay, M., "Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması", Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

Resim 3.28: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Aylin Targan

Yeditepe Üniversitesi Müzesi'nde tespit edilen diğer bir sorun, sergileme duvarlarındaki düşey aydınlık düzeyinin düzgün olmamasından kaynaklanan parıltı farklılıklarıdır. Eserlerin sergilemesinde, aydınlatma sistemi sergilenen nesneler üzerinde yansımalarla neden olmayacak biçimde kurgulanmalıdır. Yukarıdaki fotoğrafta da olduğu gibi, camkanlı eserlerde yansıma ile ilgili sorunlara rastlanmaktadır. Bu duruma aynalaşma denilmektedir. Aynalaşma; düz bir saydam camın arkasındaki nesnelerden çok, cam yüzey üzerinde, bakan kişinin bulunduğu arkadaki nesnelerin görünmesidir.

Resim 3.29: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak : Aylin Targan

Resim 3.30 : Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Vitrinlerinin Sergileme Düzeni



Kaynak: Aylin Targan

Resim 3.31: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi İlaç Kutuları Sergileme Düzeni



Kaynak: (çevrimiçi) <http://eczacilik.yeditepe.edu.tr/eczacilik-muzesi-galeri.htm>, Erişim: 20.04.2015

Resim 3.32: Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi İlaç Şişeleri Koleksiyonu



Kaynak: Aylin Targan

Yeditepe Eczane Müzesi'ndeki ilaç şişelerinin üzerlerinde bulunan etiketler, sergileme açısında iyi birer örnektirler. Hem ilaç şişesinin içerisinde ne olduğuna dair bilgi verir, hemde etiketlerin üzerlerindeki resimler; görsellik açısında ilgi

çekmektedirler. Etiket, etkin ve direkt bilgi aktarım yöntemidir. Vitrin içindeki ve dışındaki eserleri tanımlamak ve tanıtmak için kullanılır. Eserin ismi, yapanı, yeri, eserin nereden geldiği, özelliği hakkında kısa bilgileri içerir. Eserin altında yada yakınında bilgi verilebilir. Etiketlerde açıklayıcı bilgi vermek ziyaretçi için sağlanması zorunlu bir hizmettir.⁹⁸

Müze vitrinlerinde aynalaşmayı önlemek için; cam yüzeylerin çevresindeki duvar ve tavan yüzeyleri koyu renk boyanmalı, pencereler tümüyle kapatılmalı, vitrin ya da resim camlarının yansıma bölgelerine aydınlatılmış başka objelerin girmesi engellenmeli, perdeleme yapılmalı ve panolar kullanılmalıdır. Resim vb. düz yüzeylerde yansıtmayan cam diye bilinen bir yada iki yüzeyi pürüzlendirilmiş özel camlar kullanılmalıdır.⁹⁹

Resim 3.33: Yeditepe Üniversitesi Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Aylin Targan

⁹⁸ Erbay, M., "Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması", Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

⁹⁹ Hülya, Sirel, ag.e.

3.3. Alman Eczacılık Müzesi (Heidelberg) Örneğinin İncelenmesi

Alman Eczacılık Müzesi (Das Deutsche Apotheken-Museum), Almanya'nın Heidelberg şehrinde bulunmaktadır. Dünyanın en geniş eczacılık tarihi koleksiyonlarından Biri bu müzede sergilenmektedir. Müze; ilk kez 1938 yılında, Münih'te ziyarete açılmış, fakat, koleksiyonundaki objelerin II. Dünya Savaşı sırasında hava bombardımanından zarar görebileceği endişesiyle kapatılmıştır. Savaşın bitmesinin ardından, koleksiyonun önemli bir bölümü Bamberg şehrine taşınmış ve Müze'nin yeni adresi olarak Heidelberg Kalesi'nin (Schloss Heidelberg) belirlendiği 1958 yılına kadar da burada muhafaza edilmiştir.

Eczacılığın son 2000 yıldaki gelişimine tanıklık eden bu müzede büyük ölçüde bağışçıların katkısıyla toplanmış 20.000'den fazla obje yer almaktadır.

Resim 3.34: Heidelberg Müzesinin Dış Cepheden Görünümü



Kaynak: Ahmet Güleç

Heidelberg Eczane Müzesi'nin aynı zamanda tarihi bir yapı olma özelliğini de taşımaktadır. Müzenin içerisinde sergilenen eserlerin yanı sıra kalede, tek başına gezilip görülmesi gereken, tarihi bir yapıdır.

Resim 3.35: Heidelberg Kalesi



Kaynak: Ahmet Güleç

Resim 3.36 : Heidelberg Müzesi Duvar Görüntüsü



Kaynak: Ahmet Güleç

Müze olarak kullanılan kalenin de orijinal haliyle kalmasına özen gösterilmiş, duvarların orijinal malzemesi korunmuştur.

Resim 3.37: Heidelberg Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Duvarlar, müze sergilemesinde vazgeçilmez elemanlardır. Duvarların üzerinde asılarak farklı şekillerde sergileme yapılabilmektedir. Çoğunlukla küçük bir mekanda duran ziyaretçi için alan yataydan çok dikeydir. Mekan renk oyunları ve boyutları ile ferah aydınlık gösterilebilir. Sergi mekanındaki duvarların, hangi renge boyandığı, sergilenecek eser açısından önemlidir. Eserin sergileme alanı içinde diğer eserlere uzaklığı, arka fondaki panolar, ziyaretçinin sergiyi takibi için önemlidir.

Bir duvarda asılı duran tablonun renkleri ile duvarın rengi arasında uyum olmalıdır. Müze, galeri ve sergi mekanlarında, açık renkler üzerine koyu eserler, koyu zeminler üzerinde açık renkli eserler tercih edilmelidir. Mekan rengi olarak kullanılan renk skalasında beyaz ve açık renk bir yüzeyle keskin kontrast oluşturur. Beyaz %93, kırık beyaz %77, kum rengi %42, elma yeşili %30, şarap kırmızısı %6, koyu kahverengi %2 ışığı yansıtma derecelerine sahiptir. Karanlık resimler oldukça az ışık

yansıtır. Serginin amacı ne olursa olsun, sergi mekanının rengi, yapıtların doğru sergilenmesi ve izleyici tarafından doğru algılanabilmesi için önemli bir faktördür.¹⁰⁰

Resim 3.38: Heidelberg Müzesi Eczacılık Koleksiyonu Sıvı İlaçların Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Müzedede, aynı malzemeden olan eserler, sanki yaşayan bir eczane izlenimi verilerek, bir arada sergilenmektedirler. Sergileme mekânındaki heykel, statik ve durağan anlatımı kuvvetlendirerek, ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

Bir eserin sergilenmesi ve dikkat çekmesi için ziyaretçilerin o esere bakıp ilgi kurması gereklidir. Ziyaretçi bununla karşılaştığında ancak o eser kültür varlığı ve/veya sanat eseri haline dönüşebilir. Sanat, ziyaretçinin esere yönelimiyle ilgili bir durumdur. Müzelere konulan eserlerle ziyaretçilerin ilgilenebilmesi, bir öykü yazabilmesi hem eserin hem ziyaretçinin zenginleşmesi anlamına gelmektedir. Formla birey arasında kurulan ilişkiyle sanat oluşur. Sanat eserinin ziyaretçiler üzerindeki etkisi insanları birbirine daha çok kaynaştırır. Oradaki objeyi ziyaretçi nasıl paylaşıyorsa, hangi duyguyu, anlamı çoğaltıyorlarsa bununla ilgili ortaklaşa bir

¹⁰⁰ Erbay, M., "Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması", Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

bağ oluşur.¹⁰¹ Heidelberg Müzesi'nde sergilenmekte olan yılan etrafına dolanmış kadehli heykel ile, sanki Asklepios'un kızı Hygia'nın tasviri yapılmış, eczacılık tarihi ile bağdaştırılmış ve ziyaretçinin ilgisi artırılmıştır.

Resim 3.39: Heidelberg Müzesi Cam Eser Koleksiyonu Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Böyle üç boyutlu eserlerin aydınlatmasında, uygulanması gereken üç temel yöntem vardır. Bunlar; ana ışık dediğimiz birincil aydınlatma kaynağıdır. Ana ışık genelde en güçlü olan ışıktır. Ana ışık, başka yöntemler kullanılarak dengelenmesi gereken gölgeler oluşmasına neden olur. Diğer aydınlatma ise, dolgu ışığı denilen ve ana ışık kaynağından daha az güçlü bir ışık kaynağının kullanılmasıdır. Dolgu ışığı, gölgeleri doldurarak aydınlatma kontrastını denetler. Arka ışık denilen bir diğer aydınlatma ise, nesnenin gölge resminin belirlenmesi için kullanılır. Bu biçimde aydınlatılmış bir nesne arka fondan ayrılır.¹⁰²

¹⁰¹ Çakar, N., “Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi”, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı: 26, Erzurum, 2014.

¹⁰² Dile, E., Yener, C., “Işık Yayan Diyod Teknolojisinin Günümüz Müze Aydınlatmasında Kullanılması Üzerine Düşünceler”, Müzecilik Semineri Bildirileri, İstanbul, 2002.

Resim 3.40: Heidelberg Müzesi Eczacılık Tarihi ile İlgili Objelerin Sergileme Düzeni



Kaynak Ahmet Güleç

Bu müzede sergilenen diğer ilgi çekici objelerden, günümüzde de kullanılmakta olan yılanlı asa ve eczacılık sembolü olan yılanlı kadeh “caduceus” olarak adlandırılmıştır (Resim 3.40). Bu iki sembol de Yunan mitolojisinden gelmektedir. Orjinal caduceus (yılanlı asa) Yunan mitolojisinde, Hermes’e aittir. Günümüzde de tıp sembolü olan yılanlı asa ise Asklepios’a aittir. Asklepios, Antik Yunan’da sağlık ve hekimlik tanrısı olarak bilinir. Asklepios için Asklepion adı verilen sunak ve tapınaklar yapılmıştır. Bu tapınaklarda o dönemin hastaneleridir. Hastaları asklepiad adında rahip-hekimler tedavi ediyorlardı. Buralarda temiz hava, şifalı su, kaplıca , fizik tedavi ve telkin edici müzik ile tedavi uygulanıyordu. Dünya’da 200’den fazla asklepion bulunmaktadır. En bilinenleri; Epidauros (Mora Yarımadası), Trikka (Teselya), Rodos, Knidos (Datça), Cos (İstanköy), İzmir, Milet ve Bergama’dakilerdir. M.Ö.5.yüzyılda Kos adasında doğan Hipokda bir asklepiadır. Tıbbı, filozofi ve dinden ayırıp ilim ile bağdaştırdığı için tıbbın babası olarak kabul görmektedir.

Günümüzde de eczacılık sembolü olarak kullanılmakta olan etrafına yılan dolanmış asa Hygieia'ya aittir. Hygieia, Asklepios'un kızıdır ve o da sağlık tanrıçası olarak kabul edilmektedir. Müzede, eczacılık tarihini çağrıştıran objeler yer almakta olup, birbirleri ile bir bütünlük oluşturacak şekilde sergilenmektedir.

Heidelberg müze eczanesinde sergilenen objelerin tamamı orijinal malzemeden olup, raflar ve dolaplar ahşap malzemedenir. Müzenin raflarında, döneme ait ilaç şişeleri, kavanozlar bulunmaktadır. Hassas teraziler, ilaç saklama kapları sergilenmektedir. Eczacılığın sembolü olan yılanı sarılmış heykeller sergi alanlarında, dolapların üzerine konarak sergileme ziyaretçi açısından ilginç hale getirilmiştir.

Heidelberg Müzesi'nde de olduğu gibi, üç boyutlu nesnelerin en iyi algılandığı ışık gün ışığıdır. Heykel aydınlatmasında formun anlaşılır olmasına ve gölgelerin rahatsız edici olmamasına dikkat edilmeli, gün ışığı ile aydınlatmanın mümkün olmadığı durumlarda gün ışığına benzer bir aydınlatma uygulanmalıdır. Işığın geliş yönünün doğru seçimi ve gölge, sergilenen nesnelerin yüzey özelliklerinin ve heykellerin üç boyutlu etkisinin vurgulanması açısından önemlidir.¹⁰³

Sergi alanları cam bölme ile ayrılıp, eserler vandalizme karşı koruyucu önlem alınmıştır.

Vitrinlerde Bilgilendirme Panoları ve Düzeni:

Eczacığa ait kullanılan farklı aletler müzenin vitrinlerinde sergilenmektedir. Sergileme düzeni idealdir, ancak; vitrin içerisine eserlerin arkalarına yerleştirilebilen bilgi panoları kullanılıp, eserler hakkında yazılı bilgi de verilmesi uygun olacaktır. Hatta, birçok müzede kullanıldığı gibi, birkaç dilde olmak üzere, işitsel sistemler ile bilgi verilmesi sağlanmalıdır.

¹⁰³ Şener,F., Yener, A., “Müzelerde Aydınlatma Kriterleri ve İstanbul Deniz Müzesi Örneği”, İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Resim 3.41: Heidelberg Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

İlaç yapımında kullanılan aletlerin düzeneği müzede kurulmuştur. Resim 3.41'deki imbikleme (damıtma) cihazı gibi; ilgi çekebilecek ve ziyaretçi teması ile zarar görmeyen eserler, ziyaretçilerin dokunmalarına izin verecek düzende sergileme yapılmıştır.

Resim 3.42: Heidelberg Müzesi Dolapların Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Eczanede kullanılan orijinal dolaplar, aslına uygun şekilde konservasyonu yapılarak, sergilenmektedir. Bu tip ziyaretçilerin dokunulması istenmeyen eserleri hem korumak, hem de görselliği bozmadan, sergilemede camekanlı bariyerler kullanılmıştır.

Resim 3.43: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Sergilenen kavanozların, kapların içinde bulunan ilaçların hangi bitkiden olduğunu belirtmek amacıyla; o bitkinin resmi, kabın arka fonunda belirtilmiştir. Öneri olarak, bu bitkilerin faydaları, yazılı olarak da panolarda yer alabilir, hatta müzede, bazı günlerde, eğitim vb. etkinliklerde, günümüzde de kullanılan bazı bitkilerden basit ilaç reçeteleri hazırlanması, müzeye ilgiyi arttıracaktır ve eczacılık mesleğinin yakından tanınmasını sağlayarak, bilgilerin özümzenmesini kolaylaştıracaktır.

Heidelberg Müzesi'ndeki vitrinlerin aydınlatması vitrin içinde direkt ışıkla almayacak biçimde yapılmaktadır. Resim 3.43'te görüldüğü gibi; ışık kaynağı ile sergilenen nesne arasında tasarlanan saydam bariyerler istenmeyen sıcaklığın nesneye zarar vermesini engelleyerek mekanı gereksiz sıcaklık artışından korumaktadır.

Müzelerde, vitrinlerin camekan içinden aydınlatılması durumlarında genellikle üst noktalarının bir kısmında veya tamamında bırakılan boşluklara aydınlatma aygıtları

yerleştirilmektedir. Işık kaynağı izleyicilerden saklanması kadar, ışık doğrultusuna da dikkat edilmelidir. Vitrinlere monte edilen aydınlatma aygıtlarının bakımının yapılabilmesi için erişiminin de rahat olması, onarım veya değişimi süresince sergilenen nesnelere zarar verilmemesi amaçlanmalıdır.¹⁰⁴

Resim 3.44: Heidelberg Eczacılık Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Müze eserlerinin bir düzen doğrultusunda önceden hazırlanmış camlı kabinlerin içlerine yerleştirilmesi yöntemine vitrin içi sergileme denir. Çeşitlerine göre, duvar vitrini, orta vitrin, ışıklı vitrin, mantar tipi vitrin gibi çeşitleri vardır. Vitrinler eserlerin korunmasını ve güvenli şekilde ziyaretçilere sunulmasını sağlar. Vitrinler hırsızlık ve zarar görmeye karşı eseri korur, vitrin içerisinde nemin, sıcaklığın, ışığın kontrolü kadar, eserlerin, tozdan ve böceklerden korunmasını sağlamaktadır.¹⁰⁵

Bu müzenin sergilemesinde dikkat çeken konulardan biri de; vitrinlerin içindeki ışıklandırmanın fazla olması ve tavana kadar yapılan sergilemedir. Tavana kadar

¹⁰⁴ Şener, F., Yener, A., “Müzelerde Aydınlatma Kriterleri ve İstanbul Deniz Müzesi Örneği”, İTÜ Mimarlık Fakültesi.

¹⁰⁵ Erbay, M., “Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması”, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

yapılan sergilemenin, eserlerin fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak; tavana kadar yapılan bu sergileme de, ziyaretçilerin eserleri görmesi biraz zor olmaktadır.

Eserler sergilenirken, sırayla belirli periyotlarda sergilemeye çıkarılmalıdırlar. Hem müzenin koleksiyonu sürekli değişmiş olur, hem de aynı eser sürekli ışığa, neme, sıcaklığa maruz kalmamış olur.

Heidelberg müzesinin vitrinlerinde de, eczacılık temasını kuvvetlendirmek ve bir bölgeye özellikle dikkati yöneltmek için, vurgu aydınlatması oluşturulmuştur. Bu şekildeki aydınlatmalar mimarın tercih ettiği bir aydınlatma türüdür .¹⁰⁶

Resim 3.45: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Müze ve sergileme mekanlarının aydınlatılmasında iki temel kriter söz konusudur. Birincisi, sergilenen eserlerin ziyaretçiler tarafından doğru algılanmasının sağlanması, ikincisi de aydınlatmadan dolayı objelerde oluşabilecek bozulmaların en aza indirgenmesidir. Müzede, doğal ve yapay aydınlatma sistemlerinin tasarımlarında, bu kriterler dikkate alınmıştır.

¹⁰⁶ Jones, F. H., Arhitectural Lighting Design, Crisp Pub., Los Altos, Cali, 1989, s:23-60.

Resim 3.46: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Eski dönemlere ait, ilaç yapımında kullanılan aletler; müzede, ziyaretçilerin ilgisini çekmekte ve ilaç üretimi hakkında bilgi vermektedir.

Müzenin sergi mekanında, üzerlerine çeşitli eserler ve objelerin yerleştirildiği farklı amaçlara hizmet eden stantlar, platformlar, kürsüler, yükselticiler kullanılmıştır. Orta mekanda, duvar kenarlarında, çeşitli boylarda ve ebatlarda kullanılan stantların tasarımları değişkenlik gösterebilmektedir. Üstü cam kabinle örtülen ışıklı stantlar yanında kendi eksenini etrafında dönebilen, elektronik ışıklı stantlarda tasarlanabilmektedir. Çeşitli malzemeden yapılan stantlar, mekan ve eserin özelliğine ve ortamın geneline hakim rengine göre boyanarak da sergileme alanlarında yer almaktadır.

Resim 3.47: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Stantlar üzerinde sergilenecek eserlerin görsel algılanmasının birbirleri önüne geçmeyecek tarzda tasarlanmasına dikkat edilmelidir. Vitrin içine konan ahşap, cam, pleksiglas, mermer, metal gibi çeşitli malzemelerden yapılan stantlar eserle yarışır tarzda tasarlanmamalıdır.¹⁰⁷ Stant, görsellik olarak, eserin önüne geçmemelidir.

Resim 3.48: Heidelberg Eczane Müzesi Cam Eserlerin Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

¹⁰⁷ Erbay, M., "Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması", Beta Yayınları, İstanbul, 2011.

Heidelberg Müzesi'nde eczacılığa ait küçük taşınabilir kap ve el aletlerin sergilenmesi, camekanlı bariyer ile korunaklı sergileme yapılmaktadır (Resim 3.48). Ancak, herhangi bir sarsıntıda eserlerin birbirleri üzerine düşmemesi riskine karşı gerekli önlemler alınması da uygun olacaktır. Uzun eserler kimi zaman vitrin içine monte edilerek, eserin cinsine göre raflara sabitlenmiştir (Resim 3.49). Günümüzde cam bölmeler ve kabinler yerine bazen, estetik görünümlü düzenlenmiş standart renkli ve kullanışlı vitrinler ile sergileme de yapılabilmektedir.¹⁰⁸

Resim 3.49: Heidelberg Eczane Müzesi Cam Eserlerin Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Cam eserlerin, uygun şartlarda korunması ve sergilenmesinin sağlanabilmesi için, cam eserlerin üretiminden sonra oluşan hastalıkların tedavileri ve cam eserleri uzun süre sağlıklı yaşamasını sağlayacak ortamların hazırlanması gereklidir. Bu amaçla eserlere zararı en fazla dokunan havadaki nemin etkisini en aza indirmek üzere, uygun bir nem ortamı yaratılmalıdır. Eserlerin üzerine, eserin havayla temasının kesilmesi için ayırıcı ve koruyucu bir lak sürülebilir. Eserlerin saklandıkları depolar

¹⁰⁸ A.g.e.

ve sergilendikleri mekanların kir, toz, böcek vb. zarar veren faktörlere karşı çok iyi korunmuş durumda olması gerekmektedir. Bu depo ve teşhir salonları içine nemi %40-45 oranında sabit tutan klima ve vitrinlerin içine nem ayarlayıcı silika jeller yerleştirilir. Pencere camları üzerinde mor ötesi ışınları geçirmeyen filtreler bulundurulmalı veya boya ile boyanarak önlem alınmalıdır.¹⁰⁹

Heidelberg Müzesinin Vitrin Sergilemesi:

Müzelerde vitrinler; dayanıklı, güvenli olmalı, doğru ışık seviyesini sağlayarak eseri korumalıdır. Vitrin camları parlama yapmamalıdır. Vitrin içindeki tasarımların birbirleri ile bağlantısı ziyaretçi tarafından kolayca kurulmalıdır.

Resim 3.50: Heidelberg Eczane Müzesi Porselen Eserlerin Sergileme Düzeni



Kaynak: AhmetGüleç

¹⁰⁹ Başaran, Sait, “Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu”, İstanbul,2000.

Resim 3.51: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Resim 3.52: Heidelberg Eczane Müzesi Sergileme Düzeni



Kaynak: Ahmet Güleç

Eserler herkesin görebileceği seviyede yerleştirilmelidir. Eczane müzelerine vitrinlerin yerleri, ziyaretçi istekleri ve gezi güzergâhı dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Özellikle küçük ve parçalı eserlerin vitrin içinde sergilenmesi gerekmektedir.¹¹⁰ Heidelberg Müzesi’nde kullanılan bazı vitrinlerin her iki tarafının da cam olması ve üçgen şeklindeki vitrinlerle ziyaretçilerin eserleri incelemesini kolaylaştırmıştır.



¹¹⁰ A.g.e, s:90

SONUÇ

Müze, doğa ve insan gelişiminin maddi kalıntılarını toplayan, bakımını yapan, bilimsel araştırma, eğitim ve eğlence amacıyla bunları sergileyen ve tüm toplumun hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen bir kurumdur.

Müzeler; yasaların öngördüğü, profesyonel şekilde çalışan, insanlığın kültürel mirasını korurken, yorumlayıp tanıtan, toplumun yararı ve gelişimi için koleksiyonlarını korurken, kültürel ve doğal değerlerin anlaşılması ve yönetimi için fırsatlar sunar.

Müze binaları sanat ve bilim eserlerinin sergilendiği, kuşaklar ve kültürler arası etkileşimin sağlandığı yerler olup, tarihi ve sanat eserlerinin, dünyanın kültürel varlıkları olmaları nedeniyle korunarak gelecek nesillere olabildiğince az yıpranmış biçimde aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu ise ancak bu eserlerin uluslararası literatürde kabul gören esaslara göre sergilenmeleri ve depolanmaları ile mümkün olabilmektedir.

Müzelerde dikkat edilmesi gereken önemli hususlar vardır; aydınlatma düzeni ile sergilenen nesnelerin görünmesini engelleyen kamaşmanın yok edilmesi, nesnelerin net ve doğru bir şekilde algılanmasının sağlanarak nitelikli bir izleme imkânının tanınması, sergilenen nesnelerin zararlı ışınlardan korunmasının sağlanması, gün ışığının kontrol altına alınması ve yapay aydınlatma düzeninin sağlanması, sergileme yöntemlerinin gelişmesine bağlı olarak nesnelerin teknik, biçimsel, kullanım amacını gösterir özelliklerinin ortaya çıkarılması sağlanmalıdır.

Eczane Müzeleri ve koleksiyonları sayesinde, eczanelerin ve eczacılık mesleğinin tanınması ve daha yakından bilgi verilmesi sağlanmaktadır. Müzelerin koleksiyonları sergilenirken daha fazla, soyut kültürel miras örnekleri ile sunum yapmalı, tanınırlığı arttırmalıdır.

Yeditepe Eczacılık Müzesi ve Heidelberg Eczane Müzesi'nde olduğu gibi, müzelerin istenildiği zaman gezilebilmesi, oralarda araştırma yapılabilmesi gerekmektedir.

Müzeler, yukarıda da tanımı yapıldığı gibi; toplumun hizmetinde olan, eğitim amacıyla eserlerini sergileyen kurumlardır. İstenildiği zaman müzeye gidilip, bilgi alınabilmelidir.

Sergileme ve sunum önerileri söz konusu olduğunda, eserlerin bir eczane ortamı yaratılarak sergilenmesi, eczane müzeleri açısından doğru bir sergileme olacaktır. Aynı malzemeden yapılan nesnelerin, aynı rafta düzenlenmesi iyi bir bütünlük oluşturacak ve eserlerin korunması konusunda kolaylık sağlayacaktır.

Eczane müzelerindeki nesnelerin dijital ortamda sergilenmesi ile daha çok kişiye ulaşma imkanı sağlanabilir. Eczane müzelerinin birer web sayfası oluşturularak müzenin önce, kuşbakışı görüntüsü yer verilerek mekânın detaylı tasviri yapılabilir. Ayrıca, nesnelerin tek tek fotoğraflanıp, yanlarında eczacılığa ait nesneyi tanıtan dijital arşiv sunumlarının yapılması sağlanmalıdır.

Ayrıca, diğer müzelerde olduğu gibi, eczane müzelerinde de eğitim faaliyetleri düzenlenmeli; farklı yaş gruplarına eczacılık üzerine eğitimler verilip, bu konuda bilgi aktarımı yapılmalıdır.

Eczacılık tarihini yansıtan eserlerin daha çok öne çıkmasını sağlamak için; müze içerisinde; resimsel kanıt olarak nitelendirebileceğimiz tarihsel olay, kişi veya yer tasvirlerinin Türk eczacılık tarihi ve kültüründe önemli örneklerini minyatür ile anlatımı sağlanması uygun olacaktır. Canlandırmalar ile dönemin eczacılığı ziyaretçilere sunulurken, sergileme yapılması ziyaretçinin ilgisini artıracaktır. Eczacılık nesnelerinin karışık ve düzensiz olmaması gerekmektedir. Bu müzede, eserlerin sergilendiği alana toz girmesini önlemek amacıyla, raflara camekanlı vitrin yapılması, ziyaretçileri bilgilendirmek amacıyla, ilaç şişelerini tanıtan etiketin olması, birbirleriyle aynı olan eserler bir arada tasniflenmesi uygun olacaktır. Eser malzemelerinin zamanla bozunmalarını önlemek için, uygun iklimlendirmenin yapılması sağlanmalıdır. Eserlerin tozdan, kir vb. etkenlere karşı korunmaları için düzenli olarak temizlikleri yapılmalı, böcek oluşumlarına karşı önleyici koruma yapılmalıdır.

Vitrin içi sergileme yanında; panolar, slaytlı sunumlar, maket, simülatörler ile anlatım, dokunmatik sitemler, tiyatral yöntemler, canlandırma tekniği eczane müzelerinde uygulanması önerilen sergileme teknikleridir.

Sonuç olarak, yıllar boyunca çeşitli kaynaklardan insanlara taşınan hastalıkların farkındalığını yaratmak ve çözüm önerilerini sunmak üzere, Karagöz, Cemal Nadir Karikatürleri, pullar, ekslibrisler gibi insanların ilgisini çekecek toplumsal sanat ve bilgilendirme yöntemlerinden yararlanılmıştır. İlaç ve prosedürleri oldukça fazla olan eczanelerde sergileme ve kataloglama sistemi eczacının kolayca ulaşabileceği biçimde gelişmiştir. Bu nedenle; eczane müzelerinde sergileme, mevcut durumunun gösterilmesi biçiminde yapılırken, sergileme ve ortam koşullarını kontrol edecek düzenlemelerinde yapılması bir gereklilik olmuştur.

Sergileme tekniği bakımından oldukça ileri bir örnek olan Heidelberg Eczane Müzesi'nde, küçük ve hassas malzemeli eserler için mekana uygun vitrinler içinde sergileme yapılmışken, daha kaba ve büyük boyutlu eserler için açıkta sergilemeler tercih edilmiştir. Ayrıca, ışıklandırma ve ortam kontrolü mümkün olduğunca sağlanmaya çalışılmıştır. Yeditepe Üniversitesi Eczane Müzesi'nde ise; yine benzer sergileme düzeni seçilmekle birlikte; ışıklandırma ve nem kontrolü vb. koşullar sağlanmamıştır. Bu eksikliğe ilave olarak, birçok şahıs ve firma müzelerinde uzman bulunmaması, hatta görevli personelin bulunmaması nedeniyle, bu müzeler kapalı olup, işlevini yerine getirememektedirler.

Dolayısıyla bu çalışma, sergileme ve koruma yöntemlerini sağlayacak uzmanları ve danışmanları bulunmayan müze yöneticilerinin sergileme, koruma, ışıklandırma, ortam koşullarını denetleme, güvenlik ve tanıtım konularında farkındalık yaratmak için yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Abdi İbrahim Eczanesi Müzesi	http://ekonomi.milliyet.com.tr/ (çevrimiçi), 28.06.2009/ http://www.milliyet.com.tr/pazar/haber , erişim tarihi : 02.10.2014
Ali Rıza Eczanesi,	http://www.rmkmuseum.org.tr/cengelhan/turkce/rmk_ali_riza_eczanesi.htm
Ankara Üniversitesi Eczane Müzesi	http://www.pharmacy.ankara.edu.tr/muze/ (çevrimiçi), 20.10.2015
Başaran,S.,	Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon/Restorasyonu , İstanbul,2000.
Baytop, T.,	Eczahane'den Eczane'ye - Türkiye'de Eczaneler ve Eczacılar (1800-1923), 2.Bs., İstanbul: Bayer yay., 2006, S. 115.
Baytop,T., Mat, A,	Kısaltılmış 2. Baskıya Hazırlayan Afife Mat, İstanbul 2010 ” Türk Eczacılık Tarihi ”, İstanbul Üniversitesi Yayınları,Sayfa 328.
Bayat, A.H.,	“TıpTarihi”, http://Zeytinburnu.istanbul/document/filemanager/tip_tarihi_kitabi.pdf , 09.04.2017.
Bora,S.,	“ İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nden Seçilen Kitaplara Ait Deri Ciltlerin Nitelik ve Problemlerinin Belirlenmesi ve Genel Koruma Önerileri ”, Y.L., İstanbul, 2012.
Can, F.,	“Bozulma Nedenleri ve Önlemler”, Yeniden Müzeciliği Düşünmek , Ed. T. Atagok, Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999, S. 10-111.
Dile, E., Yener, C.,	“ Işık Yayan Diyod Teknolojisinin Günümüz Müze Aydınlatmasında Kullanılması Üzerine Düşünceler ”, Müzecilik Semineri Bildirileri, İstanbul, 2002.
Ebers Papirüsü	(çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/ebers , 15.09.2012
Eczacılık ve	(çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/karikatür , 20.10.2013

Karikatür	
Erbay,F.,	“Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası” , Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.
Eriş, A.	“Dünden Bugüne Eczacılık” , Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi, 12:4, Ankara,2001.
Erbay, M.	“Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması” , Beta Basım, 2011,İstanbul.
Eczacılık Tarihi	http://www.malatyaeczaciiodasi.org.tr/sayfa/eczanebilgi/eczacilik.tarihi.php , (çevrimiçi),10.06.2014
ICOM,2019,	https://icomturkey.org/tr/19.05.2019 .
Gael, De G.,	“Müzelerde İklim Kullanılan Aletler, Grafikler ve Öneriler” Derleyen: Hayrettin Selçuk, İstanbul,2004.
Güleç, A.,	“Korumada Teşhis” , Türkiye ve Japonya’da Kültürel Mirasın Korunması Paneli, 05.12.2011, İstanbul.
Harmankaya,S. Köroğlu, K. Sivas, H.	“Eski Mezopotamya ve Mısır Tarihi” , Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2280,s:4-130.
Hein, G.E., 2004	“John Dewey and Museum Education” , Currator: The Museum Journal,C.47, Sayı 4, s.400-420.
ICCROM	Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Araştırmaları Uluslararası Merkezi, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı-Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi,1987.
ICOM, 2019	https://icomturkey.org/tr/19.05.2019 .
İzmir Etnografya Müzesi,	http://www.izmirmuzesi.gov.tr/izmir-muze-mudurlugu-etnografya-muzesi.aspx
Jones, F. H.,	Arhcitectural Lighting Design ,Crisp Pub., Los Altos, Cali, 1989, S:10-50.
Karaca,F., Alagha,O., Gören, S.,	“Bir Derleme Çalışması: İç Ortam Hava Kalitesinin Müzeler ve Tarihi Bina Envanterinde Bulunan Eserlere Etkilerinin Araştırılması, Risk Değerlendirmesi ve Uygun Kontrol

	Sistemlerinin Önerilmesi, 2010.
Kırimer,N.,	Tarihi ‘Sıhhat Eczanesi’ Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nde”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları Cilt 12 Sayı 1 (2010).
Kudret, C.	“Karagöz” – 1. Cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,2005
Kurtay,C., Aybar, U., Başkaya, A., Aksulu,I.,	“Müzelerde Algılama ve Aydınlatma Kriterlerinin Analizi: Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi Orta Holü” Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 18, No 2, 95-113, 2003.
Kuzucuoğlu, A.H.	“İstanbul Beylerbeyi Sarayında Risk Analizleri ve Koruyucu Tedbir Önerileri” İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, 2011.
Mat, A.,	İstanbul Eczacılık Tarihi Müzesi, X.Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildiri Özetleri, 2012.
Mat,A., Tekiner,H.,	“Türkiye’deki Eczacılık Tarihi Müzeleri”, Osmanlı Bilimi Araştırmaları, XV/2 (2014): 1-20
Mat,A.,	“Tıp ve Eczacılık Sembolü Yılan”, Pharma Vision Kültür Yayınları-1, İstanbul,2008.
Moncrieff A., Weaver G.	“Science for Conservators Book: Cleaning”, London, 1985.
Müzelerde Koruma,	“Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi” Iccrom Kültür Varlıklarını Koruma Ve Onarım Araştırmaları Uluslararası Merkezi, TBMM Milli Saraylar Kütüphanesi S: 5-50.
Özkan, A.,G.,	“Antik Çağda Fonksiyonel Gıdalar”, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, X. Türk Eczacılık Tarihi Toplantısı Bildiri Özetleri, İstanbul 6-8 Haziran 2012.
Özsait,I.,	“Sivil Mimaride Ahşap Elemanların Konservasyonu”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi,1998.
Pektaş, H.	“Exlibris”, İkinci Baskı. Ankara: Ankara Exlibris Derneği, 2003.
Ronan, C. A.	Bilim Tarihi-Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişimi, (Çev: Ekmeleddin İhsanoğlu ve Feza Günergun), Ankara: Tübitak, 2005.

Sandalcı, M.	Belgelerle Türk Eczacılığı (1840-1948) - Eczacılar, Eczacı Depoları. Cilt 5. İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 2006, S. 172.
Sandalcı, M.,G.,	Belgelerle Türk Eczacılığı II (1840-1948) - Reçeteler, İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yay., 1998, S. 219-22
Şencan,N.,	Sosyal Eczacılık Dept. Müze Koor.< Http://Eczacilik.Yeditepe.Edu.Tr/Eczacilik-Muzesi-Galeri.Htm >
Şener,F.,Yener, A.	Müzelerde Aydınlatma Kriterleri ve İstanbul Deniz Müzesi Örneği , İTÜ Mimarlık Fakültesi, sa:3-13.
Sezik, E	“Şehremini Merkez Eczanesi Reçete Kayıt Defteri” , Osmanlı Bilimi Araştırmaları XI/1-2 (2009-10).
Sirel,H.,	Müze Eşyasının Korunması Ve Sergilenmesi İle Aydınlatma İlişkisi ", Yeniden Müzeciliği Düşünmek, Ed. T. Atagok, Yıldız Teknik Üniversitesi Basın-Yayın Merkezi, 1999.
Sirel, H.,	Müze Aydınlatmasına Zararlı Işınlamalar Ve Nesnelerin Bunlardan Korunması Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yapı Fiziği KürsüsüYayınları, Mart 1981.
TDK	Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı: 435, Türk Dil Kurumu Basımevi Ankara- 1977
Tekiner, H.	“Kayseri Eczacılık Tarihi ve Eczacılık İşletmelerinin Kayseri Sosyal Yaşamı ve Ekonomisine Katkıları Üzerinde Bir Çalışma” , Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006, Ankara.
Tekiner, H.	“Karagöz ve Eczacılık” , Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete Sayı 2 (2010): 6. http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/09/karagoz-ve-eczacik.html , yayın tarihi : 08.09.201
Tekiner,H.,	http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/11/cemalnadir-karikaturlerinde-eczacik.html , 06 kasım 2011.
Tekiner, H.,	“Filateli ve Eczacılık,” Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete Sayı 27 (2010): 6, 08 Eylül 2011.

Tekiner, H.,	“Ekslibris (Kitap Etiketi) ve Eczacılık.” Ankara Eczacı Odası Bizim Gazete Sayı 29. (2011): 6, 08 Şubat, 2011.
Tekiner, H.,	http://eczaciliktarihi.blogspot.com/2011/11/cemal-nadir-karikaturlerinde-eczacilk.html , 16 Kasım 2011.
Tekiner, H.,	Eczacılık ve Karikatür (çevrimiçi) http://eczaciliktarihi.blohsport.com/2011/09/karikatürün-gor-dedigi.html , Eylül,2011.
Thomson, G.	“The Museum Environment, Oxford, Elsevier Butterwor Heinmann Publications, s: 4-30.
Uçar, F.B.	19.Yüzyıl Endüstriyel Kağıt Belgelerde Ayrışma ve Koruma Önerileri , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008
Yılmaz,R.,	“Ahşap Mobilyalarda Koruma ve Onarım” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
Yoket, Ü.,	“Eski Çağda Eczacılık” , Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 2003, Cilt 12, Sayı 2.
Yüce, M.Z.	Yüce, M.Z. “Türkiye’de İlaç Sanayindeki Grafik Tasarımlarının İncelenmesi” , İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı Programı YL Tez, 2017.
Yücebaş, H.,	Cemal Nadir – Hayatı, Karikatürleri, Hâtıraları. İstanbul: Dizerkonca Matbaası, 1957.